ВОЛОДИМИР ГАЙ

ШУКАЧІ БЛАКИТНИХ ПЕРЛІВ

Повість з сучасного життя

На чужині 1947

БІБЛІОТЕКА ПРИГОД НА СУХОДОЛІ, НА МОРІ І В ПОВІТРІ

ВОЛОДИМИР ГАЙ

ШУКАЧІ БЛАКИТНИХ ПЕРЛІВ

Повість з сучасного життя

На чужині 1947

Суперобкладинка і малюнки
художника К. Кузнецова

Видання книжкового товариства „Універсальна Бібліотека"

Permitted by authority of Military Chovernment

АТЛАНТІЙСЬКА ФОРТЕЦЯ.

За високими скелястими берегами Нормандії, шумить сіро-синій і грізний Атлантик.

Сиві хвилі набігають одна на одну і розбиваються у водяну пиль. Море лютує, сердито шпурляє піною на високий беріг, що зупиняє відвічний наступ на суходіл.

Свіжий, солонуватий вітер мчить над хвилями, легко опановує простір над землею, і переможно дзичить у рештованнях фантастичних споруд, вони заглибилися в землю і вп'ялися в небо, немов щогли викинутої на берег ескадри кораблів. На горі, де збіглося павутиння залізних каркасів, височить, немов гніздо чудернацького птаха, командний пункт укладчика бетону.

Здається, все має своє місце, вагу і призначення: і море, і земля, і, навіть, це чуже небо. Лише Роман-юнак з далеких степових просторів, зовсім недоречі опинився у цьому гнізді, на височині сімдесят метрів. Вином величезної, небувалої війни, вихоплено його з батьківщини і, не спитавши бажання, кинуто на береги далекого океану. Чи не примхи долі, що лютий ворог примусив його керувати машиною, яка без втоми, немов чудернацька і хижа потвора, ковтає воду, пісок, каміння, мішає з цементом і готує рідкий бетон.

Роман Журба любить мріяти. Він дивний фантаст і, коли хочете, трохи скептик.

- Чи потрібне тобі, Романе, це будівництво? - питає він самого себе.

- Ні, тисячу разів ні! - відповідає Журба на власне запитання.

Романові шістнадцять років, але все його молоде життя таке незвичне і бурхливе. Юнакові здається, що він вже став дорослим і навчився розрізняти поважне від дурниць, потрібне від безглуздя.

З гори, на ажурній стрілі «Деріка», поволі спускається величезний кіш рідкого бетону.

- Майна! Майна! - гукає Роман машиністові і важкий кіш підкоряється наказові хлопця. Він, немов диригент, ледве помітними рухами п'ястука, керує укладкою бетону.

Складна техніка праці подобається хлопцеві. Відколи він стоїть у височині, в густому мереживі залізних каркасів-відтоді він уважніший. Це легша праця, ніж та, що була раніше-вантажити пісок. Що кілька хвилин, коли кіш повертається за новою порцією бетону, настає коротка перерва-тоді юнак мріє. Роман великий мрійник, і які лише мрії не повстають за довгий робочий день: то він лицар-переможець, повертає на вільну батьківщину, то мрії сягають так високо, що він бачить себе керівником власної держави, побудованої на засадах братерства і волі, то виступає як радник на всесвітньому конгресі . . . Нема межі юнацьким фантастичним бажанням.

Іноді думки, немов тіні чорних воронів, проносяться зграєю різних - Чому? Сотні - «чому» повстають вогневим знаком питання.

- Чому він, степовик з далекого любого краю, мусить будувати цю велетенську, потворну споруду? - питає юнак, і приклавши руку до лоба, захищаючи від сонця жваві очі, немов гарні перестиглі каштани, поволі оглядає краєвид. Романові з гори видко все, і море, і суходіл. Он мчать невеличкі, верескливі локомотиви, вагончики з піском до фабрики бетону, он кільканадцять зашмальцьованих земляків котять величезну катушку електричного кабелю. Далі, вздовж всього берега, тягнеться, гублячися в обрії, величезне будівництво.

З різноманітних споруд у вигляді кубів, трапецій, гарматних веж, складаються модерні фортеці атлантійського валу, що відгорожують землю від моря.

Роман на хвилину зажмурив очі й видалося йому, що у фантастичній казці бачить бій велетнів: земля, немов жива істота, притаїлася, пала ниць, одягла величезні округлі шоломи залізобетонових гарматних гнізд і очикує, що море ось-ось кинеться у лютому, смертельному шалі нечуваного змагу.

Суходіл уперто намагався захищатися від моря, але воно вийшло з берегів і заливало вогнем перелякану землю . . .

Над головою гаряче, немов розтоплене червневе небо-променисте і чуже. Іноді промчить британський мисливець, шугне яструбом донизу, обстріляє з кулемета і зникне.

З скелястих берегів вітер приніс пахощі - такі рідні і знайомі, від них тхне недосяжними Романові просторами, може

той вітер примчав з далекої України і приніс вістку-дзвінку і терпку, як невмируща степова мелодія.

Роман приніс з собою в яскравій уяві шматочок неба України, такого ласкавого, немов очі рідної матері. Небо його батьківщини прекрасніше в світі, але далеке і недосяжне тепер, як і Романові мрії.

- Ти мрійнику, Романе, - кепкує хлопець сам з себе, але сам находить виправдування, - що ж може бути чистіше і краще від мрій? Адже ж не сьогоднішнє життя в муках голоду, в надлюдській праці з під батога!

На будівництво фортеці юнак дивиться з свого власного погляду. Він у синьому комбінезоні з обірваними холошами, що лопотять, немов, вітрильники, стоїть обпершись об поуччя і смачно плює на бетонову твердиню. Роман ненавидить цю будівлю, підраховує скільки корисного для людства можна було б збудувати з цього матеріялу і, підсумувавши події, перелети літаків, перебіг війни, приходить до висновку:

- Швидко, мабуть, настане кінець війні. Коли б вже швидче настав той час!

У праці й мріях швидко біжить час.

- Віра! Віра! - байдуже вигукує він і киває рукою. Укладчик бетону помічає, що на рештованні з'явився обермайстер - грізний і скажений, рижий Ганс. Майстрові здається, що романові рухи надто повільні для такого відповідального часу будівництва, коли працювали без перерви, не дивлячися на повітряні тривоги і налети. Майстер оскаженілим псом кидається до Романа, гавкає:

- Лос! Лос! Лос! Ду іст ейн унтерменш! Темпо! Темпо! - І модерний, гумовий канчук боляче обпік романове плече.

Обсмажене вітром, почорніле від сонця, загартоване недолою обличчя юнака затряслося від гніву. Гірка зморшка лягла на міцно стиснутих губах.

- За віщо!? - шепоче Роман. Майстер стоїть ще хвилину. Він у пасії. Може ще бив би, але з темної ями дивляться до гори десятки робітників - чужинців. Їх очі горять іскрами гніву. В них вогники грізної пересторога.

- Це бунт ,-шепоче Ганс і несміливо спускається до низу. Крізь густе павутиння рештовань, Роман бачить важкі салдацькі чоботи і сіру постать майстра, що видається тієї хвилини потворним павуком, який заплутався в своїй павутині.

Немов зварював вітер, несподівано налетів шквалом, підбадьорив і запалив жевріюче обличчя, і Роман разом з

підспівом вітру, заспівав чудовим, оксамитовим баритоном:

«Плачуть, тужать козаченьки . . .»

Рванув вітер ті бризки гніву і кривди, жбурнув униз і там заворушилися люди. Земляки заспівали ту жертвенну, величну мелодію. Голосів з сто, а може й більше. Навіть чужинці: італійці, французи, голандці зрозуміли велич тієї пісні і з солідарности підтягали теж, бо пісня була зрозуміла у тому великому Вавилоні, створеному німецькою військовою машиною.

У височині шум тисячів моторів. Могутні ескадрилі бомбардувальників летіли на Німеччину, залишаючи у прозорому небі довгі білі сліди конденсованих газів. Роман звиклим п'ястуком руки, немов підганяв ті літаки і любувався величною картиною масового перелету. На сріблястих крилах повітряних фортець - білі ясні зорі . . .

ДВА ПРИЯТЕЛІ.

Вечір. Сонце втопилося в океані. Темно-фіялкові сутінки спустилися на землю. Від каміння, що нагрілося за пекучий, червневий день, лине тепло.

Похмура процесія стомлених, нужденних рабів XX століття, підіймаючи куряву, безсловесною чередою, прямує до своєї «коцяри», густо оплетеної колючим дротом. Між тим натовпом - Роман. Він перевтомлений - немов жахливий павук випив половину романової крови. Потрапивши до табору, люди швидше поспішають до кухні, отримати мерзенну юшку з брюкви і смердючих риб'ячих голів. Роман такий голодний, що крутиться голова, а перед очима пролітають якісь настирливі мухи. Він в ту хвилину мріє - мріє про їжу. З-за рогу барака винирнув Олекса з казанком в руках й, побачивши приятеля, щиро всміхається. Його рябувате у веснянках обличчя, розпливається радістю.

- Мерщій, Романе!

Роман зазирає у казанок і здивовано питає:

- Невже м'ясо?

- А тож! - погордо відповідає Олекса і швидше ділиться з приятелем радісною новиною, - я зкомбінував добру вечерю. Був «алярм» і, коли кухар зник, Оксана наклала мені з німецького казана м'яса.

- Оксана чудова дівчина! . . . Вона не дасть загинути голодуючим нащадком запорожців! - вигукнув Роман.

- Оксана! . . . - мрійливо шепоче Олекса.

Хлопці мерщій побігли до жалюгідної деревляної споруди, що служила їм за житло.

Вечеря затяглася. Роман добре працював міцними щелепами, розминаючи недоварене, мочалкувате м'ясо.

Олекса підсовував Романові кращі кусники.

Роман ситий. З повним шлунком здається, навіть, трішки покращало життя. Тоді починаються розмови.

- Як працювалося? - питає Олекса.

- Не дуже важко, але дванадцять годин на такій спеці . . . З голоду голова крутиться. А ти як, викручуєшся? -

- Звісно! Я ж дав слово чести, що до перемоги Німеччини не докладу рук і додержу цього, - задоволено відповідає Олекса. Працьовитість Романа не подобається Олексі. «Вивчився керувати укладкою бетону й мріє, що він уже біг зна що» - думає він, але Роман поважно продовжує розмову:

- На чужині жити - треба уміти робити все. Моє добровласні руки. Ніхто не прийде на допомогу, ніхто нічого не дасть. О, ні!

- Я з тобою згоден, але німцям я не працюю. Вчора вдав хворого, сьогодні просто втік з праці.

- Ти майстер . . .

- А тож! Соціялізм мені будувати не до вподоби.

- Он як! - сміється Роман, - ти спритний і знаєш, що таке кій, а що палиця!

На нарах навколо вже спали, але приятелі довго розповідали один одному дивовижні пригоди з їх життя.

- Розповідай далі, що було після сімдесят другого дня подорожі?

- Знову мандри, великі мандри далекою похмурою тайгою, - оповідає Олекса.

Роман зплющує очі й уважно слухає і видається йому, що бачить дивний, пригодницький фільм з життя його побратима. Напливами змінюється кадр за кадром: засніжена, холодна тайга, чудернацькі гилля кедрів, протягають до його свої страшні лапи, вони оживають і перетворюються у лапи справжніх ведмедів, сірих собак - вовкодавів, з якими полюють на втікачів з таборів. . . .

ЗДОБУТТЯ СУХОДОЛУ.

У червневу ніч, море і небо немов змовилися і заатакували землю. Несподівано засвітилися тисячі сліпучих ракет. Завила сирена повітряної небезпеки, але захлинулася у страшних вибухах і замовкла.

Земля горіла. Немов хтось запалив фантастичний ліс вогневих дерев, які на мить спалахували, гасли і на їх місці зразу спалахували нові й нові.

- Бомблять! - несамовито вигукнув Роман, будячи Олексу.

- Біжимо до недобудованої вежі, там безпечніше!

- Швидше!

«Ноги, ноги - витримайте шалену гонитву, в страшному вогневому лісі, не дайте загинути» - думає Олекса.

- Буаххх - бу бу бу буух! - гремить навколо один суцільний грім, де не можна розібрати окремого вибуху.

Під цю нечувану, могутню симфонію сучасної війни, хлопці вбігають до глибокого бункеру і занурюються на кількаднадцять метрів під землю. У самому вході розірвалася важка бомба, гарячим струмом повітря валить з ніг. Роман падає на щось мягке і по подихові відчуває, що це Олекса.

- Ти живий?

- Поки що живий.

У бункері темно. Трусилася, немов у лихоманці перелякана земля.

- Яке шалене бомбардування, - кричить на вухо Олексі Роман.

- Коли б залишитися живим.

- Коли б Бог дав, щоб швидче закінчилася війна.

Довгі години безперервного бомбардування. Хлопці прислухаються до кожного вибуху.

Це, або наш кінець, або початок чогось нового.

Поволі тягнуться години напруженого очікування. Хлопці притиснулися один до одного і відчувають як колотиться серце кожного.

А над головою, немов надзвичайної сили велетень, колотив у страхітливе бубно.

Настав день. Бомбардування трохи вщухло, бо ціль пересунулася далі від прибережної смуги на континент.

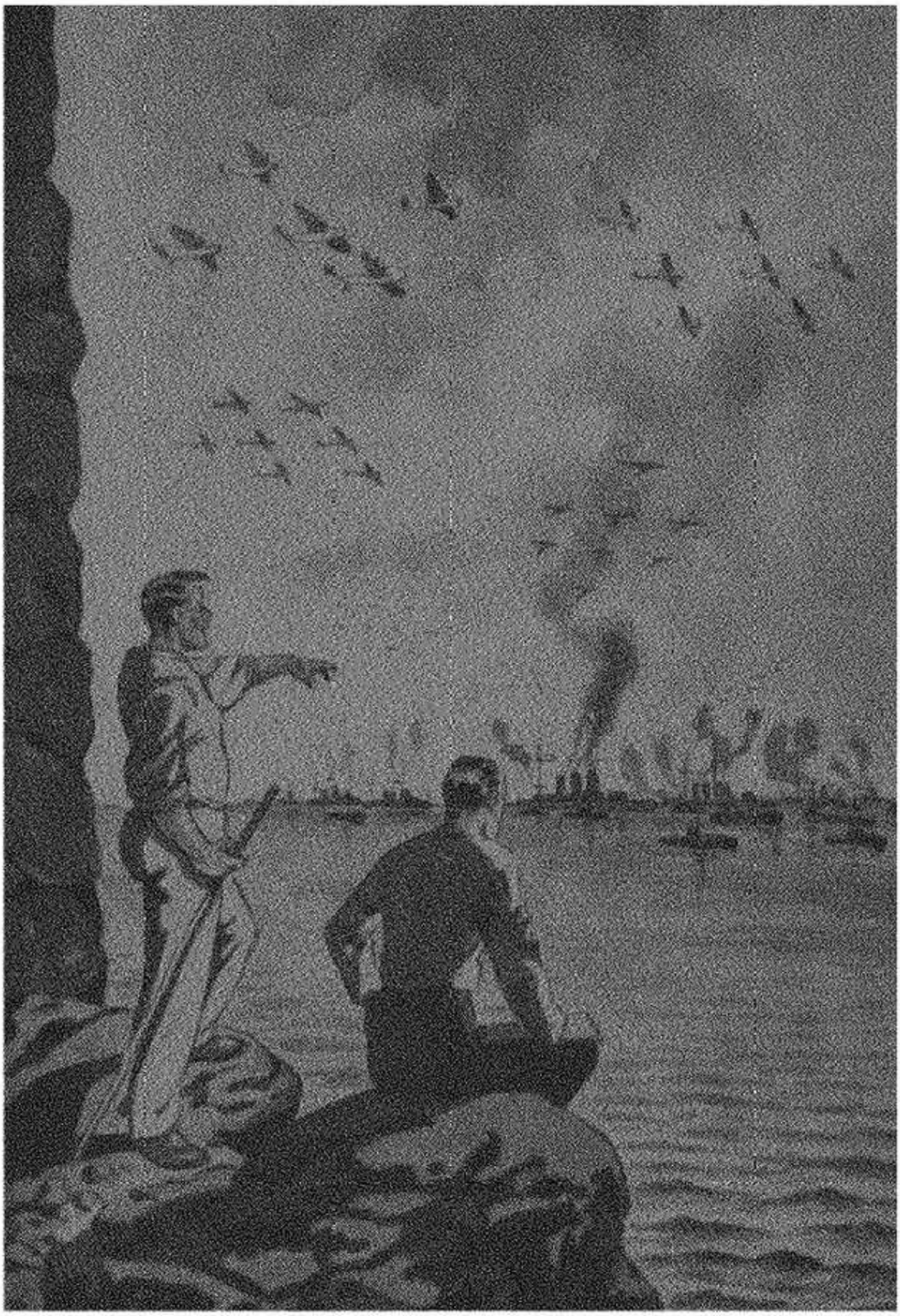

. . . перед очима хлопців стояла найбільша у світі фльо-
та, що виносила інвазію на Європейський континент . . .

Роман визирнув з бункера й побачив як німці з піднятими руками здавалися у полон. Де які башти ще відстрілювалися, але над більшістю викинуто білі прапори.

Від морського берега на суходіл сунули сотні панцерників, виповзали на піскові дюни, м'яли, немов суху торішню траву, іржаві дроти колючої загороди.

За панцерниками поодинці перебігають вояки у зелених одностроях, довгими палицями розвідують міновані поля, звідтіль часто доноситься нове, нечуване коротке слово:

- О - кей! О - кей!

- Американці! - радісно вигукує Роман.

- Скінчилася наша неволя!

- Хвалити Бога, що залишилися живі.

- Побачимо, що буде далі.

Лише на другий день від початку офензиви, хлопці повернули до свого табору. Там уже були американці. Вони розшукували заховавшихся німців і перевіряли усіх закордонних робітників. Врешті виступив офіцер і зробив важливе повідомлення:

- Від тепер ви вільні. Залишайтеся поки що на місці. Американська армія турбуватиметься вами, постачатиме харчі й зробить усе можливе для найшвидчого повороту на батьківщину. Частину людей, можливо, відправимо морем . . .

Італійці, французи, голяндці, бельгійці бучно висловлювали свою радість.

Роман пішов до бараку, ліг на нари і замислився. Перед очима повстали затуманені від часу образи з рідної землі: два схили над річкою, такі округлі, немов груди матері - землі. На них росли садки, цвів кукіль і сині волошки. . . .

Багато дечого згадав Роман . . .

- Романе! Ти що захворів . . . вставай, там на дворі роздають смачний обід, шоколяду! Мерщій! - гукає Олекса.

- Не чіпай мене, Олекса! Залиш!

- Дурнику! Така смачна шоколяда . . . я вже отримав!

- Не чіпай мене! . . .

ТАЄМНИЦІ ЗА ОБРІЄМ.

На Атлантику штиль.

Стомлений червневою спекою океан розлігся, спираючися в обрій. Спочивав і бавився ласкаво і примирливо з бере-

гами, той велетень. Міліярди сонячних зайчиків мерехкотіли, спалахували сліпучим сяйвом розтопленого срібла.

- Тут земля, там море, вгорі небо, - шепоче Роман і у нього з'являється фантастична підозра проти моря, - воно зрадливе таке, пеститься об береги, але воно підступне. Мріє проковтнути землю разом з Романом... Ні, море! Не бувати цьому!

І юнак іде назустріч теплим хвилям....

Вже два тижні відпочиває Роман разом з Олексою, своїм нерозлучним спутником, і щодня приходять на берег. Вони ще мешкають у тому ж самому таборі, але який чудовий раціон їжі отримують щодня: білий, немов сонце, хліб, масло, консерви, мармеляду. Сили щодня прибувають до тіла, яке стало гладшим, міцнішим і наливалося немов молодий огірок.

Тіло задоволене, але молода душа... Душа ні. Душа повна сумнівів.

Хлопці щодня починають більш поважніші розмови.

- Війна ще котиться, вирує в Європі...

- Яка доля спіткає нас?

- Хочеться побачити життя різних людей, порівняти чи гірше, чи краще ніж на нашій батьківщині. Мене давно тягло до таємничих земель і островів укритих тропічним пралісом, пізнати, що є там за тим блакитним, загадковим колом, - показує Олекса туди, де море зливалося з небом у таємничу і невідому, блакитньо-синю далечінь.

- Думки неволять мене, не дають спати вночі. Знов тато снилися, такі худі, худі й кажуть: «ти, сину, свій розум маєш, роби як тобі підскаже серце, а я тобі нічого не можу порадити...» І видалося мені, що їх душа шепотіла: «тіло моє закопане у вічній мерзлоті за північним колом, де ми здобували проклятий нікель»,-поважно промовляв Роман. Олекса пильно вдивлявся в романове обличчя. Над пухнатими губами юнака, поріс ніжний, ворсистий пушок, якого ще ніколи не торкалася бритва. У карих, задумливо - глибоких, але разом і задиркувато - насмішливих очах, блищав вогник упертого завзяття.

- Що ж, друже - побратиме, підемо в світ поза очі.

- Згода, друже-побратиме! Нам, крім власного життя, губити нічого. Якось влаштуємося межи людьми - не загинемо,- відповів Роман.

-Зле, що не знаємо кількох мов.

- Навчимося, друже! Аби було бажання і конечна потреба, тоді все буде гаразд.

Юнаки йшли берегом океану, ступали мокрим піском, перестрибували каміння, поросле слизькою, зеленою водорістю. На скелі височіла напівзруйнована вежа маяка - вона вже давно привертала їх увагу, але все не траплялося нагоди відвідати її, аж нагода ця сталася сьогодні. Що крок - то ширшим ставав краєвид, і коли мандрівники дісталися до пошкодженої гарматнями вежі, перед ними розгорнулася широка панорама - то була незабутня картина нашої сучасности - перед очима хлопців стояла найбільша у світі військова фльота, яка виконала могутню інвазію на європейський континент 6 червня 1944 року. На рейді величезна ескадра різноманітних кораблів: ближче до берега стояли, немов хорти, швидкісні сірозелені, стрункі винищувачі, далі два ряди справжніх бойових кораблів - крейсерів, за ними велитенські літаконосці і панцерові важкі бойові кораблі - плаваючі фортеці, що ощирилися наведеними на узбережжя гарматами найважчого калібру. Між кораблями і пологим берегом снували туди й назад табуни десантних човнів, безперервним потоком вивантажувалося військо. З поронів сповзали панцерники, авта,гармати, особливі, ще небачені, військові машини.

- Ось велична військова романтика модерної техніки, тут нема жодного вітрильника, так широко оспіваного у юнацьких пригодницьких повістях, тут є нова техніка... страшна і могутня, яка перемогла теж могутню військову німецьку машину, - казав Роман.

- Романе! Ти на кожному кроці робиш історичні висновки,- промовив Олекса.

- Так, мій любий, коханий юначе? Не голими руками, не однією шаблею воюють у двадцятому столітті. Запам'ятай, що визвольна боротьба почалася не сьогодні, вона почалася давно... Перемога теж прийде не зразу чи раптово. Ніхто не принесе волі, поки не визволимося самі, бо визволителі завжди приносять нове ярмо.

- Це правда! Німці обіцяли у своїх брехливих принадах багато, а принесли рабство.

- Так, Олексо, і ми перенесли на собі два рабства! Така наша доля.

- Історична доля, ти хочеш сказати Романе! Ти маєш рацію. - Олекса змовк і оглядав кораблі, немов адмірал перед

наступом приймав параду. Він склав руки на груди. Роман залюбувався величною постаттю свого приятеля - «немов якийсь адмірал чи полководець перед наступом приймає параду свого війська. Рости, рости юначе - бажаю тобі великої долі!» Сонце підбарвлювало молоде, життєве загоріле обличчя, усю постать немов вирізблену з старої, потемнілої брондзи. Роман спочивав і тішився, його думки підіймалися високо, вихорем швидкістних літаків - винищувачів проносилися над рідною землею, мрії сягали далеко далеко . . . І знову він лицар! Так, він хоче бути лицарем, хоче підкорити своїй кінцевій меті всі життєві цілеспрямування.

«Хто не живе згадками про минуле і не мріє про свої бажання, прагнення до кращого будучого, той віджив своє життя і нічого не вдіє».

- Про що ти мрієш, Олексо?

- Порожні кораблі кудись відпливатимуть! ? !

- Зрозуміло, Олексо, але як ти влаштуєшся на них? Бачиш, яка зараз охорона.

- Про це я й думаю! Але ми мусимо дістатися на корабель, - уперто відповів Олекса.

- І ти згоден плисти у невідомість? - поважно питає Роман.

- Невідомість мене не лякає, навпаки, мене страшить жорстока відомість - іронізує юнак.

- Коли б . . . Але ми хочемо, тому мусимо й зробимо. Залишається чекати слушної години.

- Ми її мусимо не чекати, а шукати. Робити нагоду.

- Згоден з тобою, - засміявся Роман.

Вечірня завіса поволі затемняла обрій.

Юнаки повертали до свого табору, несучи скарби своїх палких бажань і мрій.

БЕЗ ЖОДНОГО ВАГАННЯ.

До табору визволених робітників автом примчав американський офіцер і звернувся з проханням, допомогти вантажити вугілля на пароплав. Робітники охоче згодилися, бо нудьгували. Незабаром Роман з Олексою на вантажних автах прибули до зруйнованого шербурського порту. Там був справжній Вавилон: на березі розбиті крани і причали, над водою стирчали щогли і димарі затонулих кораблів.

Робітники ланцюгом передавали з рук в руки плетені коші з вугіллям. Олексі з Романом припала праця на кораб-

лі. Вони кіш за кошом засипали вугілля у ненажерливу, чорну пащу трюму. Вечір. Море і кораблі оповиті туманом. Високо в повітрі гудуть невидимі патрулюючі літаки, що охороняють порт. Десь далеко, кілометрів за сімдесят, жорстоко бомбардують. На темносиньому небі з'являються сполохи далеких заграв фронту. Іноді, немов лезо величезного, гострого багнета, лизне землю промінь прожектора, щупає, чи не підкрадається ворог і знов гасне. В напівтемряві літньої ночі, таємниче рухаються темні постаті людей. Біля темної пащі трюму, обнялися дві тіні, немов закохана пара, південна ніч вкрила їх таємничим серпанком. Чується тихий, заглушений шопіт.

-Ці кораблі незабаром відпливуть.

- Куди?

- Коли б я знав. Але кудись вони припливуть. Маємо нагоду. Вирішаємо без вагання.

- А ти?

- Я вирішив без жодного вагання.

- Згода, Романе!

- Згода, Олексо!

І тіні зникають в темноті трюму.

- Не вдарився?

- Ні.

- А торбину з харчами не забув.

- Ні. Ось вона. Тут харчів днів на сім.

- Лягаймо спочивати.

Легке шарудіння кроків у чорній невідомости. Хлопці занурилися в мягкий вугільний штиб, і незабаром заснули, немов у пуховиках. Вони не чули, як пронизливо гула сирена...

...Чорна ніч. Довга і невідома. В чорній пащі вугільної ями час не ділиться на день і ніч. Невідомо скільки тягнеться ніч - тиждень, чи може два - Роман не знає, але відчуває, що довго. Харчі скінчилися. Мучить голод, а ще більше страшенна спрага. За ковток води віддав би рік молодого життя, - думає Роман, але він мовчить, щоб не дратувати Олексу. Олекса думає те саме. За залізною стіною корабля шумить вода.

Напився б солоної, морської, щоб потримати в роті щось вологе, або хоч сполоскати пересохлий рот, наповнений вугільною пилюкою.

Муки спраги - невгамовані муки. Безнадійне очикування.

Невже доведеться загинути тут, у цьому чорному пеклі?

... Десь вгорі гримнув люк. Промінь світла скупо освітив величезну вугільну яму.

Насвистуючи пісеньку, трапом спускається чорношкіра людина. Мурин тримає в руці лопату і похідну фляжку і наспівує:

«У маленької Джені,
Губи як корали . . . »

- Романе! Воля! ! !

- Воля, Олексо ! ! ! Ура ! ! !

Дві постаті кинулися до їх рятівника, який, побачивши хлопців, затрусився від невимовного жаху.

Він кинув лопату і фляжку і його немов здуло вітром.

Роман кидається до фляжки, який момент вагається, але не витримує і з жадобою припадає до кави, по половині з ромом. Відпивши трохи, він передає Олексі.

- Божественний напій!

- Чудово, Романе! Тепер мерщій нагору, щоб не зачинили люк.

Хлопці глянули один на одного і голосно зареготали. Їх обличчя були чорніші ніж у чистокровних муринів. Роман визирнув на палубу і побачив ясне середземноморське небо . . .

ТАНОК НА ПАЛУБІ.

- Там живі дияволи! - вигукнув переляканйй мурин Джо, вискочивши з чорної пащі трюму. Обличчя кремезного кочегара пожовтіло від страху і лише поволі природня чорна фарба з'явилася знов на його блискучій шкірі. Він лупнув великими білками очей, і підозріло оглядався на люк трюму і на матросів.

На кораблі щойно заступила друга вахта і починалося буденне життя тривалого рейсу. Шестеро матросів драяли палубу, артилеристи вартували біля протилетунських гармат, бо був час повітряної небезпеки. Боцман господарським оком оглядав свої володіння.

- У трюмі з'явилися живі дияволи! - вдруге вигукнув кочегар.

- Одначе з нашим Джо щось трапилося, - промовив один з матросів.

- Чого ти лементуєш, немов торпеда, вистрілена з мінного апарату ! ? ! - запитав боцман. - Які дияволи ! ? !

- Чорні дияволи. Сам бачив на власні очі! - оповідав Джо.

- Адже ж у муринів чорти білі? - запитав сміючися гарматчик.

Джо, повязуючи червоною хусткою свою грубу, немов бичачу шию, не поспішав йти на вахту до вугільного трюму

- Ходімо разом, я тобі доведу, що там немає ніяких чортів. Ти, мабуть, перехопив перед вахтою більше рому ніж треба, - промовив боцман.

Джо стояв немов камінь. Але в той момент з відкритого люку визирнула чорна голова якогось чудернацького створіння. На розкуйовдженому волоссі блищали шматочки дрібного вугілля. Голова на хвилину заховалася. І раптово на палубі з'явилися дві постаті. На обличчі мурина був невимовний жах. Він поволі відступав далі від небезпечного місця.

Навколо хлопців збиралися матроси і тоді Роман Журба з радощів, що видерся з неволі вугільної ями, втнув гопака. Він гасав, немов чорт по пеклі, по мокрій палубі, у понаддинамічному танцеві.

Перед його очима у шаленій каруселі вихорем майоріли здивовані обличчя людей, білки Джо, щогли, далекий обрій і танцююча ескадра кораблів.

Матроси нагородили виконавця танця сальвою бурхливих і щирих оплесків. Вони ще ніколи не бачили такого танця, а поява хлопців викликала велике зацікавлення до їх осіб.

Дійсно Джо казав правду.

- Це якісь чорти, а не хлопчиська.

- Звідкіль вони з'явилися на кораблі?

- Вони вилупилися з яєць якогось таємничого створіння, які їх мати знесла у вугілля . . . В трюмі тепло і от вони з'явилися на світ Божий, - з сміхом з'ясовував молоденький матрос Біль Гопкінс.

- Го, го, го! - щиро реготали матроси з того дотепу. Але танець скінчився досить прикро для виконавців. Вони незабаром опинилися перед очима грізного капітана Мак - Реда, який не любив жартувати.

- Німецькі шпигуни!? - гримнув капітан по-англійськи, одноразово наказуючи обшукати хлопців.

- Де ваші «риб'ячі хвости»? - запитав він уже німецькою мовою.

- Ми не німці і не шпигуни. Ми - українці. Хотіли трохи помандрувати, тому і опинилися на вашому кораблі - сміливо відповів Роман німецькою мовою.

- Звичайна шпигунська байка! Де ваша зброя, пляни, торпеди?

Тим часом хлопців обшукали, знайшли їхні папери з німецького арбайтсамту. Капітан кивнув головою. Їх вивели і за хвилину хлопці опинилися у невеличкій залізній каюті з віконцем - ілюмінатором, куди не пролізе, навіть голова людини.

- От тобі й приїхали, - похмуро промовив Олекса, - замість безлюдних островів, потрапили до в'язниці.

- Не журися, Олексо! Ніколи не кажи гоп - поки не перескочив. А щож ти гадав, що у військовий час тобі повинні піднести візитову картку і лавровий вінець. Але ми вже потрапили у якусь історію з краєзнавством ... Побачимо, що з того вийде, - потішав свого засмученого приятеля, більш розсудливий Роман.

- Мабуть, ми не відкриємо ніяких островів, а тим більше Америки, - іронично відповів Олекса.

- Ми народилися трохи запізно. Острови вже, мабуть, усі відкриті, Америку відкрив Христофор Колумб, а потім описав мандрівник Америго Веспуччі, тому й Америка названа його ім'ям. Але ми потрапимо до якоїсь іншої країни, а врешті решт може ми відкриємо Америку вдруге, - оптимістично доводив Роман.

- Ех, Ромко! Засадять нас до в'язниці. Будемо сидіти і сидіти ... - сумував Олекса.

Незабаром гримнули залізні двері й матрос передав ув'язненим пакунок галет, миску совсу, кави.

Оглянувши хлопців, він всміхнувся і витяг з кишені цигарети.

- Смок? - запитав він, показуючи на цигарету.

Роман захитав головою.

- Но ... Вери мач! .. Гуд бай! - відповів матрос і замкнув двері. Хлопці поквапливо їли. Вони виголоднилися за подорож, а останні два дні не їли нічого, бо в трюмі закінчилися їх харчі. Роман почував утому, бо витратив останні сили в танку. Але як можно було не затанцювати, коли вибралися з чорної пащі. Роман уже думав, що їм там дведеться за-

гинути. Хоч і тут у карцері вони не мали волі, але проте за них знали люди і поки що вони мають чудовий харч.

- Смачно, Олексо!?

- Дуже! Тепер я згоден плисти на край світа, хоч до чорта в зуби. . .

Роман дивився крізь ілюмінатор. Навколо, до самого обрія, морем, що легко хвилювалося, плила величезна ескадра.

ВОРОГИ ЧИ ДРУЗІ?

Несподівана поява хлопців на кораблі, викликала радіотелефонну розмову капітана з віцеадміралом ескадри.

- На борту «Трематона» з'явилися і взяті під варту два юнаки, років по сімнадцять. Можливо, вони німецькі шпигуни. Обшук не дав жодних наслідків. При них знайдено лише папери для робітників зі сходу, вивезених німцями. Вони заявили, що з'являються приналежними до української національности.

Відповідь з флагманського корабля була коротка і ясна.

- Тримайте під вартою. Чекайте дальших розпоряджень.

- Єсть!

- Трематон! Трематон! Прийміть телефонограму.

- Приймаю.

- Нами отримано повідомлення, що в районі Зондських островів почався надзвичайної сили циклон, який рухається проти нашого курсу . . .

Після смачної вечері, салдат морської піхоти у повній формі, з карабіном в руках, привів обох юнаків до службової каюти.

За столом сидів Мак - Ред в білому кителі з блискучими гудзиками і золотими визерунками на рукаві. Поряд з ним сидів немолодий, років під сорок, чоловік з відкритим, гарним обличчям, на якому не було тієї врочисто-офіційної суворости, як на обличчі капітана, і Роман зразу відчув до нього симпатію. Він оглянув хлопців і запитав:

- Українці?

- Так - відповів Роман.

- На питання будете відповідати українською мовою.

- Гаразд.

- Розповідайте, яким чином і чому ви опинилися на американському військовому кораблі?

- Після приходу німців на Україну, вони вивезли нас на будівництво Атлантійської фортеці. Там застала нас інвазія. Ми випадково довідалися, що американські кораблі кудись відпливатимуть. Тому, коли вантажили вугілля, ми заховалися в трюмі.

Товмач перекладав капітанову Романову відповідь. Той розсердився.

- Ми маємо відомості, що ви німецькі шпигуни!

- Ні! Тисячу разів ні. Ви не маєте і не можете мати таких відомостей. Ми - ваші друзі! - з запалом вигукнув Роман.

- Де ви народилися?

- У селі над Дніпром. Колись я плавав човном до самого Чорного моря. Коли вчився в шостому клясі, читав багато пригодницьких книг про мандри. Коли настала слушна нагода, ми з побратимом задумали помандрувати.

- Ми повинні передати вас представникам союзної влади, вони розберуться хто ви такі, але до цієї нагоди, доведеться подорожувати з нами. Там вдома ваші батьки, мабуть, дуже турбуються вашою долею?

При згадці за батьків на Романових очах заблищали сльози. І він здрігнувшим голосом промовив.

- Ми обидва сироти. Батьків мого побратима Олекси Тарана 1929 року вивезено до Сибіру, а мої загинули у важкому 1933 році.

Товмач перекладав капітанові відповідь. Той зацікавився юнаками і вже пом'якшено поводився на допиті. В решті після довгої розповіді, у капітана запитав товмач.

- Коли дозволите, я візьму їх під свою опіку і нагляд.

- Добре; беріть, але ви персонально відповідатимете перед законом, коли щось скоїться.

- Добре, капітане!

Товмач привів хлопців до лазні і доброзичливо промовив.

- Мене звуть Григорій Білаш. Я - американець, але мій батько народився на Україні. Відтепер я беру вас до себе. Я завідую харчуванням на кораблі. Але глядіть, щоб ви нічого не скоїли. До зброї підходити вам не вільно.

- Добре, пане Білаш! Ніколи ми не зрадимо і своєю працею доведемо, що ми друзі американцям.

Поки хлопці з насолодою милися під душом з теплої морської води, їх новий опікун приніс новий одяг.

- Вбирайтеся, хлопці, а старе брудне лахміття зберіть до купи і скинете за борт.

- Дякуємо!

Хлопці швидко одяглися і задоволено оглядали один одного у світложовтих, піскового кольору, літніх американських одностроях.

- Зручний одяг, - радісно промовив Олекса, оглядаючи кишені на блузі.

- Припасовано по зросту, - зауважив Роман.

- А тож! Я за військовим фахом інтендант. Господар. Тому мушу пильнувать про одяг і харчування наших вояків. А тепер - марш до кубрику! - наказав Білаш і повів хлопців по східцях донизу довгим коритарем. Вони завітали до невеликої каюти.

- Це ваше місце! - показав Григорій на дві койки вкріплені до стіни. Поряд висіли коркові пояси. - В разі небезпеки мусите ці пояси одягнути на себе. Вони добре витримують людину на поверхні.

Офіцер разом з хлопцями глянули у відкрите кругле вікно.

На обрії з'явилася темна хмара. Подув вітер. Великі хвилі скородили море. Почалося помітне коливання корабля.

- Починається шторм! Мушу йти на службу. До побачення, хлопці!

- До побачення, пане Білаш! - хором вигукнули юнаки.

Вони залишилися насамоті й спостерігали, як щохвилини посилювався шторм.

Корабель підкидало, немов не десять тисяч тон заліза і вантажу, а як нікчемну трісочку.

Незабаром прогула сирена.

- Аврал! Аврал! - вигукували моряки і бігли на палубу. Хлопці теж піднялися догори.

Величезні хвилі, завбільшки у триповерховий будинок, падали на палубу. Корабель, немов підбита птиця, клював носом, занурюючися в океан. Хвилі котилися палубою і зносили корабельний реманент.

На кораблі почалося нещастя. Тріснув трос, яким були прив'язані великі, немов діжки з під пального, глибинні бомби і круглі пливучі міни. Вони котилися палубою, немов отара розпалених бугаїв, трощили надпалубні будівлі, лякаючи команду можливістю вибуху.

То були страшні хвилини. І Роман з Олексою відчули небезпеку. Вони бачили, як матроси з величезним напруженням, намагалися закріпити ті бомби.

Хвилинами здавалося, що корабель тоне і поринає в киплячу глибочінь моря. Хлопець летить стрімголов на палубу, а на його котиться величезна кругла міна з хижими очима капсулів. Роман приклавши останні зусилля, підкладає під міну дошку, на момент зупиняє її, а матроси з тросами кидаються заплутати її.

Ще хвилина . . . і міну закріплюють до стелажів.

На лобі холодний піт, його змиває каскадом солоної води. Роман чіпляється руками за сталевий трос, відчуває, що вода ось-ось відірве й кине його у киплячу безодню. Але ні - хлопець втримався. Лише обдерлася шкіра на руках і місцями перетворилася на суцільну рану. Але де там . . . Знов мчить на нього циліндрична бомба. Хлопець працює дошкою і зупиняє бомбу . . .

Дві доби змагався корабель з стихією.

Коли закінчився шторм. Григорій Білаш відвідав хлопців і приніс їм ласощів.

- Ви - герої. Я бачив, як працювали на палубі!

- Дякуємо і вам, пане Білаш.

І та відзнака старшого земляка була набагато дорожча коштовних гостинців.

КОРАБЛІ ПЛИВУТЬ НА ПІВДЕНЬ.

Кораблі минули Баб-Ель-Мандебську протоку, набрали води на острові Мадагаскарі, біля східньо - африканського узбережжя і плили Індійським океаном на південь.

Побратими ознайомилися з командою корабля і звикли до романтичного морського життя. Вони охоче допомагали кокові. Роман доглядав великі примуси, а Олекса машинкою відкривав бляшанки різноманітних консервів.

Праця у камбузі була нескладна. Головний кок, червонястий Марвін, чистокровний янкі, досить доброзичливо відносився до юнаків. Тримаючи лівою рукою пательню, він перекидав яєшню з боку на бік, немов цирковий жонглер і одноразово з виглядом професора Оксфордського університету, заходився учити хлопців англійської мови. Під час тих лекцій пригоріли страви, але це не вадило впертому вчителеві.

За словника і підручники їм служили бляшанки консервів. Марвін сам приносив зі склепу різноманітні консерви, відкриваючи показував на їх місткість і напис, кажучи:

- Пеес!

- Пеес! - повторювали юнаки в голос і про себе - горох.

- Мілк.

- Мілк - це молоко ...

В камбузі на полиці стояв дивний буквар - бляшки з різнокольоровими етикетками. Ті лекції були корисні і для екипажу, бо значно поліпшилося і стало різноманітним меню. До біфштексів кухар додав кількадцять різних гарнірів - від шпинату, кольорової капусти, шпарагової квасолі, моркви і бурячків, до яблучного крему.

- Добре харчування у американців. І м'ясо, і молоко, і овочі, все в консервах, - казав Роман.

- Їм і воювати легко. Вояк у поході має все.

- Вивчаймо наполегливо мову. Без мови нікуди ні на крок, - радив Роман.

Минали дні їх подорожування і щодня Олекса вивчав не менше десяти, а Роман і по двадцять англійських слів. Роман більш здатний до вивчання чужих мов. Йому наука давалася легко і залюбки.

Увечорі хлопці мили посуд, розвішували на гвіздках блискучі пательні, кастрюлі, машинки, вечеряли і йшли на палубу.

У свій вільний, від службових обов'язків час, Григорій Білаш розшукував хлопців і вони, затишно улаштувавшися десь на купі канатів, або на скриньках з набоями, розмовляли.

Хлопці оповідали про життя на Україні, яким дуже цікавився Білаш. В свою чергу він розповідав про себе і про Америку.

- Сорок п'ять років тому, мій батько малоземельний подільський селянин виїхав на заробітки до Америки. Він гадав повернутися додому, але знайшов, що друга батьківщина краща першої, одружився і залишився. Я народився у Америці, але наша родина додержує українські звичаї. Я перед війною мав думку поїхати, подивитися на батьківщину мого батька - та не судилося. Як бачите, я не забував рідну мову. Мій син Марко, такого віку як ви, розмовляє добре обома мовами - українською і англійською.

І щасливий батько витягав з гаманця фотографичні знимки з своєї родини і фарми.

- Який чудовий ваш Марко! Я б хотів з ним познайомитися, - мрійливо промовив Роман.

- Коли скінчиться війна, поїдемо до мене в гості на фарму, в штаті Мінезота.

- О! Ми би дуже хотіли побачити Америку! - вигукнув Олекса.

- Майте терпіння, - всміхаючися, відповів Григорій.

ХРЕСНИКИ НЕПТУНА.

Могутня ескадра плила Індійським океаном. Іноді з капітанського помосту було чути знайоме.

- Курс зюд!

Настала нестерпна зворотникова спека. Сонце стояло в зеніті, просто над головою і не давало жодної тіні. Люди немов сонні, швидко перебігали палубою, даремно шукаючи порятунку від спеки. На кораблі трапилося кілька випадків «сонячного удару».

Палуба залюднювалася лише з наближенням вечора, коли на обрії з'являлися дивовижної форми хмари, нагадуючи фантастичні, сіро - блакитні прозорі скелі. Не раз вони заводили хлопців у оману.

- Романе! Земля! - гукав радісно Олекса, розглядаючи дивну будову хмар.

- Невже земля? - недовірливо промовив Роман. Юнакам хотілося, щоб закінчився нудний і тривалий рейс у таємничу невідомість. Але та невідомість чи не найбільше хвилювала серця романтичних юнаків.

Перед вечором матроси ладнали на палубі гумового човна і парусовим відром наливали воду. Вони робили це залюбки і, всміхаючися поглядали на хлопців, які з цікавістю спостерігали дивні приготування.

- Може готуються до висадки? - запитав Олекса.

- Але навіщо вода?

З капітанського помосту вартовий помішник вигукнув у мегафон.

- Рівник ! ! !

Тоді несподівано для хлопців з - за спардеку, з'явилася постать кремезної бородатої людини у чорному плащі, з золотою короною на голові. Залунав могутній басистий голос.

- Я, Нептун - Бог і володар моря ! ! !

Двоє зброєносців розмахували великими, блискучими мечами і з пихою виступали за «володарем моря».

- Чи не наважився хто переплисти рівник? Може серед вас є нехрещені Володарем моря?

Хлопці спостерігали дивовижну параду. Моряки дефілювали перед Нептуном і підходячи поодинці називали себе.

- Марвін Тилерс. П'ятого грудня сорок третього року христився на борту «Арізони», - відрапортував кок.

- О - кей! - коротко відповів Нептун. І врешті, коли пройшли всі вісімдесят чоловік екіпажу, запитав у боцмана.

- Чи вже всі?

- Всі, всемогутній Нептуне, за винятком цих двох юнаків, - відповів той, показуючи на юнаків.

Тоді четверо дужих матросів схопили їх і підвели до грізного Нептуна.

- Хто ви такі?

- Ми - українські юнаки, які вирішили подорожувати навколо світу.

- Гм! - Забута романтика. А може ви до того гадаєте зробити цю подорож, не витративши ні цента?

- Так, великий Нептуне! Ми дійсно не маємо жодних грошей, - хоробро відповів Роман.

- Це вже ваша справа. Мене це не обходить, але глядіть, щоб поліція вас не засадила до боргової тюрми. Чи хрещені ви у морі?

- Ще ні.

Побратими потрапили в скрутне становище і не знали, як їм поводитися, що з ними гадають робити, але з натовпу моряків почули підбадьоруюче слово.

- Не бійтеся, хлопці! Це лише традиційна морська забава при переплитті рівника.

Тим часом моряк, що грав ролю Нептуна подав знак і під загальний регіт усієї команди, хлопців кинули у солону купіль. Зброєносці тричі занурили їх у воду, а потім мокрих, немов хлющі, поставили перед очі Морського Володаря. Він велично доторкнувся тризубцем і промовив:

- Запам'ятайте день вашого хрещення - двадцятого липня 1944 року, борт пароплава «Трематон».

- Добре, Нептуне!

Зброєносці піднесли хлопцям по великому келиху ямайського рому.

- Пийте причастя! Будьте хоробрі і не бійтеся Нептуна. Він уже скинув свою бороду, то був веселий водолаз Вульфорд.

Хлопці випили. Міцна і запашна рідина, розтеклася по кінцевостях молодих тіл, доторкнулася і до мозку - закрутилася голова, здавалося, що корабель потрапив знов у полосу шторму . . .

Настав погожий вечір. Юнаки у піднесеному настрої від зацікавившої їх пригоди, все ще розмовляли про подію. Під рівником вечірні сутінки майже непомітні, і швидко змінюються темнотою. Південна ніч зоряна і тепла.

Обпершися об борт корабля, юнаки спостерігали дивне видовище. Море спалахувало ясноблакитним і фіялковим таємничим сяйвом. Немов з глибини чарівним ліхтарем просвічувано усю товщу води.

- Горить море! - здивовано вигукує Роман.

- Чудо! Але що це таке? - запитує Олекса у Григорія, що саме надійшов.

- Південні моря, особливо під рівником, заселені мікроскопічними тваринками, які вилучають це фосфорове світло. Ви ще ніколи не бачили цього?

- Ні, пане Білаш. Але так цікаво бачити все на власні очі.

Розмова між літнім чоловіком і юнаками затяглася надовго. Лише коли пробили склянки північ, вони розійшлися спати.

Кораблі плили далі . . .

МОРСЬКИЙ ДЕСАНТ.

Перед світанком, на самому обрії, що освічувався ще невидимим сонцем і уявляв довгу стьожку, видно силуети сірих кораблів. Несподівано для Романа вони немов плюнули вогнем, клубами диму. Почулися вибухи гарматних сальв.

Розпочався морський бій. Плавучі фортеці з жерл важких гармат посилали смертоносний вантаж на невидимого ворога.

Навколо вода, небо і кораблі й десь далеко, на самому сході, вузька смуга невідомої землі, на якій затаївся, завмер ворог.

«Ех, коли б це вони були в Чорному морі», - мріє Роман, але дарма-нема часу на це. Хлопців кличе Григорій.

- Готуйте воякам їх недоторкані пачки.

Валка кораблів все блище підпливала до загадкової землі. Хлопці між працею спостерігали, як передні кораблі висаджували десант. То було величне видовисько: кораблі вивантажували величезні машини, плавучі поромі, причали, зразу висаджені потужні грейфери профілювали узбережжя, а сипучий жовтий пісок узбережжя вкривано сталевими сітками і по них, немов асфальтом, мчали джіпи, легкі панцерники атакували нечисленного ворога у його опорних пунктах.

Але з острова, що поріс густим пальмовим казковим лісом, на корабельну валку з свистом неслися міни.

Несподівано над щоглами «Манітоби», пронісся невеликий літак з яскравим кругом на крилах, і тієї миті страшенний вибух струснув повітря. На місці, де ще хвилину тому погордо плив крейсер, стояв чорний стовп диму, а з неба летіли уламки. «Трематон», як найближчий до крейсера корабель, негайно поспішає на поміч. Роман прислухається, як на капітанському містку дзвенить машиновий телеграф і корабель, здрігнувши на місці, різко міняє курс.

Боцманська «дудка» скликає на «аврал», тепер є праця для всіх.

Роман разом з вояком тримають ноші й поспішають по трапу на пошкоджене судно. У десятитисячетонового крейсера вирвано правий борт до самої ватерлінії. Піоніри підводили під пошкоджений борт великого пластира. На ноші покладено пораненого моряка і Роман поспішає на свій корабель, де правий спардек і частина кормової палуби заставлена ношами з пораненими.

Григорій гукає хлопців:

- Допоможіть мені поставити тент над пораненими.

І всі троє заходилися натягати величезний парусовий піддашок.

Григорій мовчазний і похмурий - це бойове хрещення йому не до вподоби. Але зрештою, коли викінчена праця, чоло проясняється і він лагідно питає:

- Це ваше бойове хрещення. Не сподівалися?

- Ідучи на війну, ми сподівалися і ще сподіваємося всього, і це нас не страшить, - поважно відповідає Роман.

Минає година. Бій перенісся глибше до острова і «Трематон» кинув якор на рейді невеликої, але дуже мальовничої лагуни, що огороджена від океану, немов чудовим

штучним хвилерізом, пісковою косою коралового походження, порослою чудовим пальмовим лісом.

З «Трематону» негайно почали вивантажувати на берег скриньки. Цей допоміжний корабель був вщерть навантажений різним добром, потрібним у великому військовому поході до далеких, необізнаних країв. Вояки мусіли везти з собою все: консервовані різноманітні харчі, воду, медикаменти, приладдя, що на перший погляд здавалося не мало ніякого військового значення.

Григорій разом з обома хлопцями сіли у невеликого моторового човна і швидко помчали до берега.

З Романом трапилася прикра несподіванка. Коли він ступив на піщане узбережжя острова, йому видалося, що ноги глибоко поринули в мякий, немов пір'я, пісок і він летить стрімголов, падає на спину. Але Роман не впав.

- Від довгої плавби морем, - пояснює Григорій Білаш, - але це нічого - перша година перебування на суходолі вилікує від цього недугу.

ВІЙСЬКОВА БАЗА «МІНЕЗОТА».

Затишна і зручна бухта, в північній частині острова, була зручним місцем для стоянки кораблів. Великі океанські пароплави приставали до самого берега. Видно з таких природніх, а разом і стратегічних причин, американське командування вирішило створити на острові свою базу. Назвали цю базу - «Мінезота».

Висажені на острові вояки, швидко будували намети і приміщення. Їм допомагали малайці. Юнаки теж знайшли собі працю на базі біля Григорія Білаша, він мав лише звання лейтенанта запасу, але був головним інтендантом на базі. Той літній чоловік був зразковий господар. Хлопці працювали на харчових склепах і виконували неважкі обов'язки, важили і видавали харчі.

Харчування було добре і достатнє. Підсоння острова здорове. Особливо після того, як знищили вогнища пропасниці, заливши заболочену низину біля річки нафтою.

Хлопці вже знали свої обов'язки, досить сумлінно виконували їх і мали ще час на прогулянки по острову ...

Якось після нестерпної рівникової спеки, коли термометр показував у затишку пятьдесять ступнів, несподівано небо вкрилося темними хмарами. А за півгодини налетів грізний

тайфун. Шквали шаленого вітру гнули додолу і трощили стрункі пальми. Оббивали ще недостиглі кокосові горіхи, що вкрили, немов круглим камінням, піщаний суходіл.

Оселя малайців мала нужденний і жалюгідний вигляд. Більшість хатин зовсім зруйнував тайфун. Багато збитків наробив він і на «Мінезоті». З головного склепу зірвав парусовий дах і закинув у море. Намета, де мешкали хлопці, вирвано з кілками і викинуто на обломаний стовбур пальми. Полотно лопотіло і надувалося, немов вітрило рибацької фелуки, що терпить біду у відкритому морі. Роман і Олекса затаївшися, сиділи у вузькій протилетунській щілині, накрившися згори плащами і з сумом спостерігали руїнницьку працю тайфуну. На їх голови падали галети, консерви, пакунки з перев'язочним матеріялом . . .

Але як несподівано налетів, так десь і подівся тайфун, помчав бушувати далі. Ранішне сонце освітило лагуну і величезні збитки, які наробив бешкетник - ураган. І знову праця. Вперта, віддана праця. Салдати натягли нові полотна. Роман з Олексою збирали консерви, цигарки, складали в пачки. Лише за тиждень відновили вони знову свою базу. Минали дні і коли не рахувати одного налету японских літаків, все було спокійно.

ОСЕЛЯ ЖОВТОШКІРИХ

На березі лагуни, під скупим затінком високих пальм, розташувалася невелика оселя тубільців. Невеликі, чотирикутні хатини - куріні з бамбуку, поставлені на палях на височині півтора - два метра від землі. Єдина вулиця густо заросла лататим широким листям бананів. Підчас висадки десанту, те селище було покинуте, але за кілька днів поверталися мешканці. Спочатку жінки і діти, а потім і декілька чоловіків - малайців. Вони несли на головах усі свої нехитрі речі до примітивного людського життя у країні під зворотником, загорнуті у широкі мати, майстерно виплетені з особливої рогози і гнучких рослин.

Тому, що оселя знаходилася поблизу військової бази, комендант острова, полковник Лендвіс, зацікавився тими жовтошкірими. Незабаром патрулі привели до нього трьох середнього віку малайців. Один з них одягнений у легенькі білі штани і сорочку, а інші мали лише перкалеві пов'язки на

стегнах. На голові вони носили широкополі, жовті капелюхи з молодого бамбуку.

При допомозі товмача, полковник Лендвіс довідався, що вони були завезені японцями з Малайського архіпелагу, незабаром після окупації тих островів. Відома японська фірма «Кабусікі - Сейкю» провадила плекання перлів. Перловиці здобуті у глибині океану, вітрильниками перевозилися сюди, їх скидали у спокійні води мілководної лагуни. Малайці були фахівцями лову перлів. Але коли війна наближалася ближче до драматичного розв'язання, японці виїхали, крім одного і промисел той занепав.

Стрункий малаєць Уянг ламаною англійською мовою оповідав:

- Япон поганий! Ми будували під землею хати для великих срібних птиць.

- Але де вони? - зацікавився полковник тим повідомленням.

- Моя не знає... Япон водив нас туди з зав'язаними хусткою очима.

- Щож ви гадаєте робити далі?

- Ще не знаємо. Може будемо ловити перли.

- Це згодом. Нам терміново потрібен бамбук на будівництво. Ми платимо долярами. Дамо харчів, - запропонував полковник, наливаючи малайцеві шклянку рому.

Вони згодилися.

- Сенкю.

Так були зав'язані перші дружні стосунки з жовтошкірими. Відтоді малайці почали працювати на розробітці бамбукових нетрів. Вони вирубали просіку і салдати автомашинами возили те легке, але міцне дерево на будівництво бази.

Вечорами з оселі жовтошкірих доносився дим, пахощі гострих страв і гортанні вигуки.

ПОМСТА МОРСЬКОЇ КРАСУНІ.

Лагуна пеститься, вигрівається на сонці і сяє міліардами сліпучих сонячних зайчиків. За південним берегом острова тягнеться на кілька квадратових миль, велика мілководна затока - лагуна, огорожена від моря пісковою косою, що поросла пальмами. Вода лагуни спокійна, немов дзеркало. Налетить легенький вітерець, порозганяє зайчиків, вони наполохані тікають і виблискують далі. В теплих водах лагу-

ни, недалеко від берега, поволі плавають тисячі прозорих, різнокольорових морських створінь, одягнених немов у найтончі сукні з прозорого легкого шовку. Піщаний пляж усипаний ясножовтим піском. Коли сонце схиляється до обрію і стихає спека, приємно полежати після купання на піску. Він мягкий немов подушка. Юнаки щодня відвідують пляж. Роман зріс над Дніпром, з дитинства навчився плавати і плавав, як риба. Море йому рідне. Зате Олекса до моря байдужий. Він не вміє так плавати, як Роман. Ляпається, бовтає ногами по воді.

- Ти плаваєш немов баба, - сміється з нього Роман. І ниряє на дно лагуни.

Недалеко від них чорні човни жовтошкірих. Вони часто з ножами в зубах, набравши повні легені повітря, ниряють на дно лагуни. Роман придивляється до таємничого ниряння малайців Спостерігає, що вони щось дістають з дна моря. Романові здавалося, що то якісь дивні жовто - брунаті бодяні створіння, які зовні нагадують людей, мешкають під водою і лише випадково з'являються на поверхні.

Роман підпливає до них, придивляється, як вони розкривають скойки і таємниче щось шукають в них. До Романа підплив малаєць Уянг і показав блискучу ясно - блакитну горошину.

- Купи, молодий капітана. Дай пляшку рому за цю гарну перлину , - шепоче Уянг.

Роман здивовано оглядає блискучу перлину.

- З охотою купив би, але не маю рому.

Поки Роман розмовляє з малайцями, Олексу зацікавили медузи, ці чудові мешканці південних морів. Олексі хочеться зловити таке створіння. Він підпливає зовсім близько до медузи, хватає її прозоре, немов драглі, тіло. Важко втримати його в руках, воно вислизує, але юнак притискає до себе свою полонянку, біжить до берега, і викидає на гарячий пісок.

О, диво! Де поділася краса? З тварини тече вода, вона помітно меншає, тане, немов холодець. Але Олекса уже не звертає уваги на медузу. Його тіло починає червоніти, свербіти, немов обпечене кропивою. Ще хвилина і юнак качається по піску у страшних муках.

- Олексо! Що з тобою?

- Не знаю! Вогнем пече!

- О лишенько, - лементує Роман. Шкіра побратима здулася, набрякла водяними пухирями.

- Що робити? Мабуть ця слизота отруйна.

Тиждень тяжко прохорів Олекса.

Так помстилася необізнаному юнакові за свою смерть, чарівна морська красуня.

ГНІЗДО «КАМІКАЗЕ».

Останні два тижні напружено працювала база «Мінезота». Готувався новий морський десант на острови, положені ближче до Японії, у просторах Великого океану. З ранку до ночі на пароплави вантажили зброю, бойові припаси і харчі. Хлопцям припало чимало праці, вони допомагали видавати з склепів тисячі скриньок сигарет, медикаментів, шоколяди.

Лихоманкова поспішність у праці надавала особливої підбадьоруючої насолоди, тим більш, що Григорій доручив юнакам відповідальну ділянку, може тому й повставало нервове напруження, очікування чогось надзвичайного.

З глибини склепів до трюмів наведено механичні транспортери. Біля однієї з машин працює Роман, його обов'язок нескладний, лише увімкнути електричний струм і слідкувати, щоб малайці вчасно клали скриньки на рухоме полотно і не розтягали багато ласощів. Іноді повз Романа пробігав заклопотаний Григорій, зупинявся на хвилинку, питав:

- Усе гаразд?

- У повному порядку!

- О - кей!

Цей американський українець, звик до того короткого слова, що поєднує у собі чимало понять, які ніяк не можна висловити короче ніж цим одним: - о - кей!

Роман любив і що раз то більше поважав цього замериканізованого українця ...

Але відплив останній пароплав, замовкли транспортери. Високо у променисте небо націлили зенітні гармати, охороняючи спокій острова, від повітряних налетів ворога.

Три дні хлопці прибирали склепи, причепурили свого намета, розбитого під скупим затінком високої коксової пальми, зеленню і клечінням. Іноді до них приходили в гості вояки з залоги острова, пропонували за кумпанію випити або грати у карти. Хлопці таким чином вчилися розмовляти. Що день, то кілька нових слів збагатчували їх знання мови,

але не дивлячися, що ці учителі були конче потрібні, Роман не дуже любив витрачати на це час.

У неділю вранці хлопці відвідали месу, що правилася у великій палатці - церкві. Після обіду зустрівшись з Білашом, Роман звернувся до свого шефа з проханням:

- Ми б хотіли сьогодні трохи помандрувати по острову, побачити той таємничий праліс.

- Я не маю нічого проти, але острів ще не досліджений, може там захований ворог.

- Та не лякайте нас, пане Білаш! Крім папуг і мавп там, мабуть, нікого й нема, - відповів Олекса.

- Коли вже маєте таке велике бажання - йдіть, але візьміть з собою карабіни, може прийдеться від звірини оборонятися.

Григорій раніш вчив хлопців, як поводитися з американським скорострільним карабіном і тепер з свого намету виніс зброю.

- Але глядіть, будьте надто обережні, - гукнув Григорій навздогін хлопцям.

- Невже ми маленькі!

Юнаки прямували до темного лісу, що починався стіною у яких три тисячі метрів від морської бази. За яку годину вони були біля мети подорожі й на хвилину зупинилися у лісі. Немов стовпи стояли стовбури величезних платанів, з дерева на дерево перекидалися гнучкі ліяни, надаючи того типового і таємничого вигляду тропічному пралісові.

Якийсь винятковий сморід линув з невиличкої галявини. Хлопці разом скрикнули з дивовижі. На корінних величезного дерева цвіла надзвичайна квітка, діяметром до півтора метри. Червоні з білими плямами пелюстки нагадували неймовірного розміру гриб - мухомор. Безліч комах плазували і бруднилися об жовту пиль квітки. Від неї линув надзвичайний сморід. Юнаки стояли мов зачаровані.

- Ніколи не сподівався, що побачу це чудо рослинного світу на власні очі.

- Отаке диво. Я її змалюю на спогад у своєму альбомі,- промовив Олекса.

- Малюй, голубе, ти до цього маєш певний хист.

Над ними нагло насміхалися папуги. Он їх зібралася ціла зграя, різнобарвних офарблень: від ясночервоних до темнозелених і фіялкових. Але вони не цікавили хлопців, бо капосні птахи вже встигли набриднути своєю нахабною

поведінкою. Несподівано з під ніг вискочив великий птах з надзвичайної краси хвостом у вигляді ліри. Олекса побіг за ним. Птах немов дрочився з людиною, то підпускав зовсім близько до себе, то поспішав від переслідування. У гонитві за дивовижним птахом хлопці не помітили, як ішов час і потрапили досить далеко від своєї бази. Але несподівано сталася подія, яка відвернула їх увагу від переслідування птаха.

На галявині, серед невеликих, але надто мальовничих скель вони почули людські голоси і шум мотора. Незабаром невеликий літак, швидко пролетів над їх головами, але Роман встиг побачити жовточервоний розпізнавальний знак на крилах.

- Японці!

- Що ж робити?

Незабаром з боку моря почувся страшенний вибух. Чорні клуби диму піднялися до неба над лагуною.

- Вибух на базі!

- Боже, врятуй Григорія. Він нині наша єдина надія і захисник.Хлопці заховалися в кущах, перед ними як на долоні маленьке літовище і четверо людей у піщаного кольору одязі викочували маленький літак з підземелля.

- Що робити? - блискавкою мерехкотить у свідомости юнаків.

Острий зір японського патруля помітив хлопців. Гремить постріл. Олекса націлюється з свого карабіна і коротка черга заганяє японця у сховище. Тоді діє Роман. Він в одну мить зважив, що інакше не може діяти. Він не кваплячися цілиться: натискає гашету зброї і поливає ненависний літак зливою гарячих куль. На швидку міняє запасну обойму набоїв і в одну мить, випускає по літаку. Літак горить.

- Олексо! Швидко, що є духу до табору.

Юнаки зірвалися з місця і не звертаючи уваги, ні на дивовижні квіти, ні на папуг, бігли до берега.

Стрункі пальми немов вартували стревожений спокій лагуни. Високий стовп вогню і диму стояв над базою пального, що стояла осторонь від «Мінезоти». Біля бази метушня, працюють пожежники, але безнадійна справа швидко погасити вогонь. Повз хлопців понесли кількох поранених.

Хлопці розшукують Григорія й швидко, кваплячися розповідають йому про таємниче літовище . . .

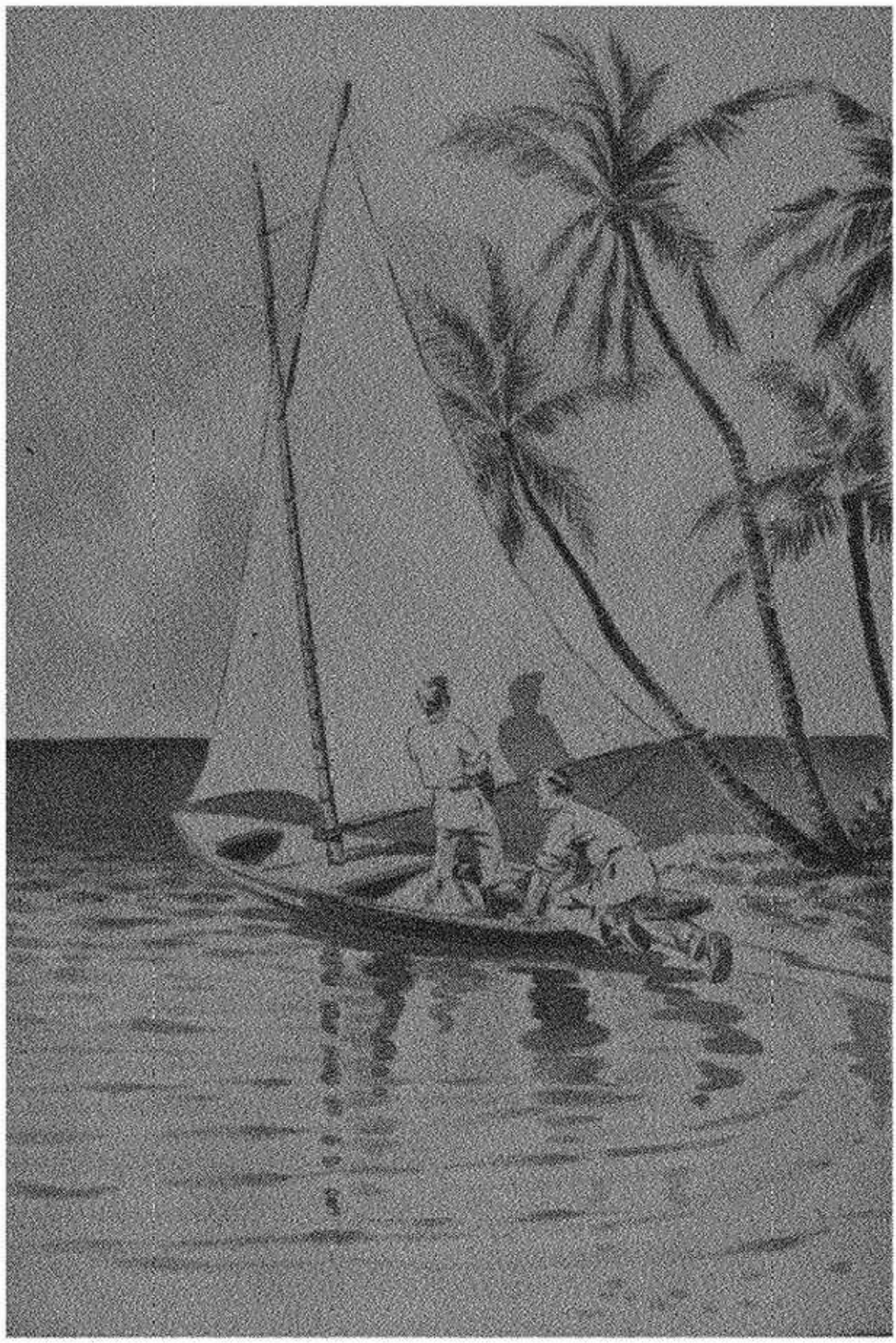

... Роман ладнає вітрило на своєму човні ...

Незабаром сотня морської піхоти озброєна кулеметами і гранатами вирушає до пралісу. Роман з Олексою за провожатих і йдуть поряд з лейтенантом Мак - Кормиком.

Ось і літовище, але літака вже не видко. Напружена тиша. Лейтенант розглядає першу знахідку - бляшанку з японських консервів. Залишки їжі ще не засмерділися.

- Так, тут дійсно недавно були японці, - промовив він до Григорія, - запитайте - но хлопців ще раз про обставини бою.

Роман з'ясував. Офіцер розглядав крізь далекогляд усі дрібниці. Ворог нічим не видавав себе.

- Немає сумніву, що тут чудово замасковане гніздо японських літунів смерти, так званих «каміказе», - промовив Мак - Кормик, - але ми маємо не легке завдання здобути їх. Вони можуть триматися під землею досить довго.

Поки Григорій розважав про те, як здобути підземне літовище, Мак - Кормик наказував піонерам розшукати вентилятори, при допомозі яких сховище постачалося повітрям. Швидко вони розшукали великі окремі камені, під якими були замасковані віддушини.

- Ладнайте газові бальони! - наказав офіцер і за яких три хвилини моторовими помпами почали накачувати в підземелля гірчичний газ.

Не минуло й півгодини як захиталася скеля і почали поволі відсуватися замасковані двері, відкривалася чорна і таємнича паща великої печери.

Немов піднялася завіса і починалася напружена і цікава дія на сцені, - подумав Роман, і дійсно за хвилину з печери висунувся білий прапор, а за ним і японський літун.

Один за другим виходили японці з свого сховища і один з них поважний і літній старшина, побачивши американців, що підходили, вихопив кривого ножа, на одну мить глянув на схід сонця і швидко ударив ножем у нижню частину живота. То був страшний удар, поки до японця підбігли вояки, частина кишок вивалювалася з величезної рани.

Коли японця поклали на ноші, на його жовте обличчя спадала тінь небуття, але несподівано на йому з'явилася усмішка немов від найвищого і незабутнього щастя.

Роман дивився на жовте обличчя і відчував ту глибоку фанатичну силу волі, яку зумів виховати в собі японський самурай.

БАНКЕТ ПЕРЕМОЖЦІВ.

Різні на події дні бувають у житті людини, або сірі, одноманітні, коли сьогодні подібне на вчора, і тоді губиться міра часу і вартість самого життя. Але іноді день, вирвавшися з шереги, своїми неочікуваними подіями, барвистими переживаннями, сягає у недосяжну височінь. І здається людині, що вона у такий щасливий день, пережила роки. День 14 грудня 1944 року в житті Романа Журби і Олекси Тарана був такий незвичний і багатий. Настав рівниковий вечір. Величезне криваво - червоне сонце торкнулося краєм води лагуни і, немов казковий лихтар, поволі поринало в океан.

Роман з Олексою вечеряли. Кухар приніс їм подвійну порцію вершкового крему і яблучний пиріг. Хлопці віддавали належне ласощам, але в цей момент прибіг ординарець командантa й вигукнув:

- Негайно прибути до офіцерського казіно.
- Що скоїлося? - питає Роман у Олекси.
- А пиріг? -
- Потім доїмо . . .

Величезний намет казіно, що звалося просто «бунгало», по святковому прибраний різнокольоровими хінськими лихтариками з паперу. Офіцери вже на підпитку. Назустріч хлопцям вийшов сам полковник і проголосив коротку промову:

- Ви нині герої дня! Уся команда залоги острова виносить щиру подяку за відкриття замаскованого підступного ворога у безпосередній близкості до нас . . . Я надіслав радіо - рапорта про сьогоднішню подію, також не забув, при цій нагоді, нагадати про ваші бажання залишитися при нашій частині. Гадаю, що вас нагородять вояцькою відзнакою «Пурпурове серце».

Музика заграла марш і піднесла мрії героїв високо, високо.

-Вип'ємо за молодих героїв!

- Віват! Віват!

Офіцери тиснули руки юнакам і поводилися з ними, як з дорослими і рівними, навипередки наливали у келехи коньяку і рому.

- Пийте! Сьогодні ви герої!
- Герої банкету переможців!

Від випитого стає веселіше, радісно крутиться голова і важко сказати, що більше вплинуло на юнаків - чи горілка, чи те що вони віддячили цій військовій частині справжнім лицарським чином за гостинність.

Хтось обсипає юнаків дощем різнобарвного конфетті, снується павутиння серпантину. Гремить музика. Роман повертається до командира і англійською мовою промовляє

- Сенкю, колонель! Вери мач!

- О! Вери мач! . . .

Лише чотири коротких і не зовсім добре повязаних у речення слова, але юнаків добре розуміють і грім оплесків закінчує виступ.

На серці радість. Роман дає собі слово вчитися мови. Ото хотілося б сказати багато - багато . . . і про Україну розповісти їм теж, про свою сонячну, любу батьківщину. Ех! за для такого дня варто жити, і такий радісний день мусить настати в житті.

Ці думки народжуються під музику військового маршу. Роман каже побратимові:

- Олексо! Сьогодні ясний день мого життя . . . Я здобуваю першу перемогу на порозі великих подій . . . Голубе! Я знаю для чого мушу жити!

- Гарно сказано, але Романе . . . не гнівайся лише на мене - не варто нам більше пити.

- Згода! Для кожного великого вчинку мусить бути тверезий розум.

Компанія офіцерів весилилася по своїому: одні співали пісень, інші згадували своїх наречених, але більшість була п'яна. Юнаки тихо вийшли на повітря. Десь у траві співали цикади. Роман прислухався.

- Чи не нагадує тобі наш степовий вечір . . . Але не чути тут рідних співів . . .

Юнаки сиділи на камені над морем. Воно шепотіло про щось казкове. Пальми нагнулися, прислухалися до романтичної розмови.

На далекому від батьківщини острові, що загубився у безмежних просторах Великого океану, на самоті, билися два палких українських серця і мріяли про кращу долю своєї батьківщини.

ЛАГУНА БЛАКИТНИХ ПЕРЛІВ.

Роман ладнає вітрило на восьмивесельному вельботі, гукає Олексі.

- Ей там . . . на кормі! Підтягни - но каната!

-Єсть, підтягнути! - дзвінко відповідає юнак з загорілою темною шкірою і, коли б не мягка мова, можно подумати, що то малаєць.

- Чудово! - задоволено вигукує Роман, милуючися як легенький бриз надуває їх саморобне вітрило з полотняного намету. Вітрило не зовсім біле - жовтопіскового кольору, але це байдуже молодому капітанові.

- Так! Він сьогодні справді капітан власного човна. І його команда, що складається лише з одного матроса, слухняно підкоряється йому.

У взаємовідносинах між двома товаришуючими юнаками одностійно склалися такі умови, що Роман завжди бував за старшого. Це був неписаний закон, що встановився з їх обопільної згоди. Роман був більш розвинений і здібніший. Ніколи не губився при різних умовах, краще знав мову і до нього зверталися, як до старшого.

- Підняти якоря! - гукнув Роман. Олекса напружившися, потягнув ланцюга і незабаром кинув у човен мокре колесо з розбитого японського панцерника.

Колишній пошкоджений вельбот з корабля «Ніпон Мару», знайдений на скелях був їх своєрідною трофейною здобиччю.

Хлопці засмолили його, пофарбували, намалювали розпізнавальний знак - білу зорю на бортах і написали: «Дніпрова чайка». На щоглі розвивався невеликий американський прапор і їх власний жовто - блакитний вимпель.

Роман сів за кермо, а Олекса на веслі і їх шхуна грандіозно, немов молодий лебідь, поплила лагуною. Серце юнаків наповнилося радістю. Це вже не проста забава. Це вже романтика.

- Ну от бачиш, Олексо! Ми потрапили на острів, хоч і не безлюдний, але чудовий.

Юнаки розмовляли і за балачками непомітно йшов час. Вони вже на середині лагуни, кілометрів за три від берега. З одного боку острів з їх базою і високими скелями, густим

пралісом, а далі за низькою пісковою косою, що поросла рідкими пальмами, синіє безбрежна широчінь океану.

Роман зазирає у теплу, прозору воду лагуни, немов крізь грубе шкло видко піскове дно.

- Здається, тут малайці шукали перли? - запитав Роман, наполовину спускаючи вітрила.

- Неначе тут, - відповів Олекса.

- Віддати якоря!

Плеснуло у воду колесо і човен зупинився.

- Може пополуднуємо, Романе? Таке чудове повітря, - запропонував Олекса.

- Краще потім.

Роман роздягається, чіпляє до пояса ножа.

- Ти що у пірати хочеш пошитися? - іронічно питає Олекса.

Мені Уянг розповідав, що у води лагуни іноді запливають акули.

Олекса спостерігає, як Роман готує якийсь чудернацький прилад, чіпляє на спину невеликий балон, а на голову одягає щільну маску з шкляними очима, немов протигаз.

- Цей легкий кисневий прилад вживається до термінових робіт, коли треба оглянути підводну частину корабля. З ним можно занурюватися під воду хоч на півгодини. Про це мені розповів водолаз Вульфорд, у якого я випросив цю машинерію.

Олекса здивовано питає побратима.

- Чому ти раніше не розповів?

- Тебе не було вдома . . . А багато розповідати - мало робити. Олексо, я спущуся на дно на канаті, ти тримай його руками і коли почуєш, що я тричі потягнув, мерщій тягни догори. Зрозумів?

- Зрозумів.

- Чудово, Олексо! Пам'ятай мій наказ, а тепер допоможи щільно одягти маску.

Олекса перевірив, чи добре пристала до тіла пружиниста гума і відімкнув кисневий кран, поставивши на червону рису.

Роман постояв яку хвилину, глибоко дихаючи, погоджуюче кивнув головою і поволі почав занурюватися у зеленувату воду.

Зникли бульки на поверхні води. Олекса пильно дивиться, як Романове тіло переломлюється в воді, немов чудер-

нáцьке створіння, виблискуючи фантастичними очима. Ось він уже на дні. Ходить по дну моря , немов у садку - думає Олекса, - але що намагається знайти впертий Роман?.. Якісь скойки. Але з того нічого не вийде... Марно витрачається час, проте це дуже цікаво... Олексі трохи заздрісно, чому не він, а Роман вигадав це таємниче шукання.

Минають хвилини. Олекса непокоїться. Чи не трапилося що з Романом на дні?...

Тричі шарпає канат. Олекса тягне до гори. Винирнула голова з окулярами маски. Роман відсапується, кидає на дно човна дві великих плескатих, немов тарілки, скойки і скидає кисневий прилад.

- То за цим ти спускався на дно?

Роман не відповідає, немов не чує питання. Він чимось заклопотаний. Олекса лише спостерігає. Тоді Роман ножем розкриває скойку. Піниться поранений молюск між блискучою перламутровою скойкою.

- Нічого! - розчаровано вигукує Роман.

Порожня була і друга. Кілька разів занурюється юнак на дно моря, витягає купу скойок, але всі вони, немов пустоцвіти... До їх вітрильника швидко мчав моторовий катер, розсікаючи, мов ножем, спокійну воду лагуни, залишаючи за собою довгий, пінистий слід. По вимпелові Роман пізнає катер коменданта залоги острова. Ще хвилина і моторка зупиняється біля них.

- Що робите? - запитав полковник Лендвіс.

- Шукаємо перли, - відповів Роман.

- Цікаво. А як це ви робите?

Роман зніяковів... На дні човна лежав кисневий апарат. Полковник може розгніватися на Вульфорда, - думав юнак. Але полковник уже перескочив на їх вітрильник і, побачивши маску, сміється. Відлягло Романове серце. Юнак готує прилад і мерщій спускається у воду. Полковник підійняв до ока невеликого кіноапарата, натиснув гашетку. Скрекоче апарат. Роман спускається на дно. Полковник звертається до своїх супутників - двох молоденьких лейтенантів:

- Бачите, яка цікава сьогоднішня морська прогулянка.

Олекса дістав сигнал. Тягне канат. Ось показалася голова хлопця. Він кидає три скойки на дно човна. Полковник кінематографує. Ловець розкриває одну перловицю - нічого. Друга теж порожня. Олекса розтинає третю і о - ди-

во! Світ закрутився в Романових очах. На створці скойки, між тілом слизняка і перламутром, лежить дивне сяюче створіння. Може то пухир? Але ні - воно тверде, важке і сяюче, немов блакитне пташине яєчко.

- Перлина! - радісно вигукує Роман, протягає полковникові, - справді це перлина, чи ні?

Полковник поважно оглядає блискучу знахідку, підкидає в руці, і безапеляційно говорить:

- Так. Це справжня перлина . . . Що ви гадаєте робити з вашою знахідкою?

Роман сам не знав, що робити йому з перлиною, адже ж він не дівчина, щоб носити коштовну прикрасу. Він дістав величезну насолоду з її здобуття, а що робити з нею, ще не знав. Але йому зразу прийшла в голову думка.

- Я хочу подарувати її вам. Ви для нас зробили чимало добра.

Полковник замиелився.

- Що ви гадаєте робити далі? Скажемо, коли скінчиться війна?

- О, ми б хотіли побачити ще Америку.

- Це добре.

- Містер Лендвіс, візміть цю перлину, подаруєте вашій дружині чи може доньці.

- Я б з охотою придбав би цю річ, тим більше, що я бачив, як вона здобута з дна моря. Але я хотів би віддячити вам. Ви дійсно дали слово мандрувати навколо світу без цента в кишені, чи це лише вигадка?

- Ми так казали, тому що не мали грошей.

- Ол райт!

Полковник дістав з кишені білого кітеля гаманець і новеньку банкноту.

- Ось вам від мене сто долярів, на щастя.

Роман вагався, чи взяти гроші чи ні, але полковник поклав йому банкнота на коліна. Містер Лендвіс фотографував хлопців у всіх виглядах. Закладав касету за касетою в кіноапарат. Врешті скінчилася вся плівка. Катер від'їхав. Роман дивився услід, тримаючи в руці коштовний папірець з портретом президента. Олекса мовчав. Він просто був приголомшений цією кінематографічною подією. Незабаром до їх вельботу каюком підплив Уянг. Він щурив свої косі очі.

- Капітана! Туан! Капітана! - нема перли?

- Нема, Уянг.

- Капітана, продай мені це, - таємниче шепотів Уянг, показуючи на маску. - Дай мені це. Я тоді знайду Іо - Шіму? Я тобі покажу, де перли.

- Не можу, Уянг. Цей прилад належить фльоті Сполучених Штатів, - відповідає Роман.

«Дніпрова чайка» плила до острова . . .

ДОРОГОЦІННА ЗНАХІДКА.

Фортуна моря - немов зрадлива дівчина. Всміхнеться, подарує щось, а потім образиться, загордиться - і немає успіху коханець . . .

Третій місяць, майже щодня після праці, виїзджали хлопці на шукання перлів. Роман підняв з дна моря сотні скойок, але крім незначних перлин, вартістю по два - три доляри, вони не знаходили більш нічого коштовного. Одну перлину, але теж з невеликих, Олекса подарував Вульфордові.

Навпаки, малайці мали деякі успіхи і завели на острові велику торгівлю з американськими вояками.

Минали дні. Хлопці поважно взялися до свого ремесла. Олексу більше кортіло піти до пралісу, постріляти дичину, або пополювати на диких качок. Правда їх м'ясо в ту пору не смачне, бо відгонить рибою. До того ж Олекса не любив моря, після випадку з медузами . . .

Роман спустився на дно, блукає між довгими водоростями, що колишуться від течії, немов дерева від вітру. Він блукає, спостерігає особливе життя, таке відмінне, особливе від надводного. Роман вже знає таємниці морського дна. Ось червоніють актинії, немов чудернацькі, величезні вусаті гриби, ніжні медузи - цнотливі балерини південного моря закрутилися в танку. Он плавають табуни різноманітних риб - від дрібненьких, немов ґудзики до великих, завдовшки більше метра. Зарившися у пісок, притаївся восьминог, дивиться на юнака своїми маленькими оченятами. Роман береться за держака ножа і відходить від небезпечного хижака. Лише три дні тому, величезний спрут намагався здушити його в своїх обіймах, але стратив одно по однім свої щупальця, які Роман обтяв гострим ножем. Щось жовте, велике метнулося над головою і зникло. Хлопець насторожі. Ще момент і велика акула пливе просто на

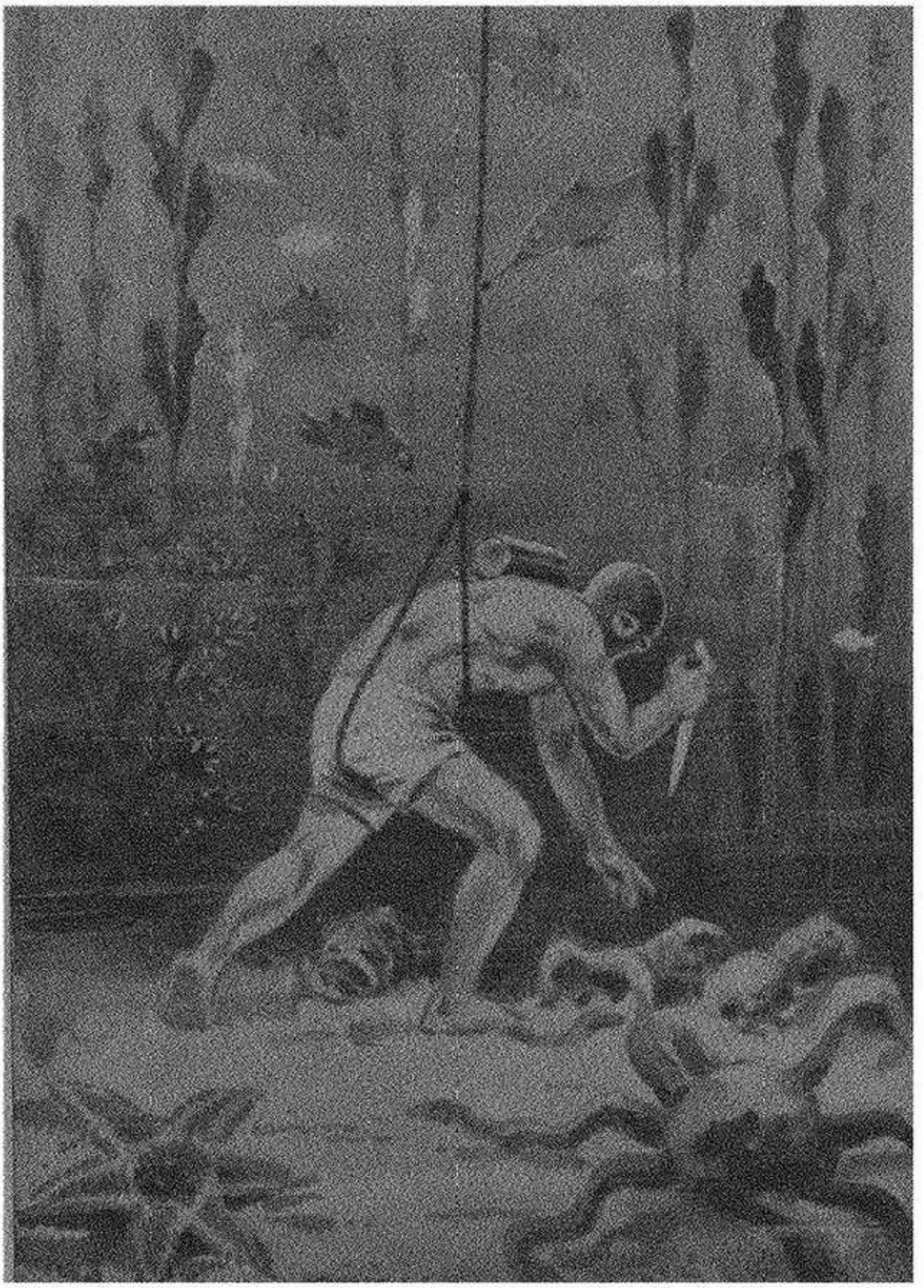

. . . Роман береться за держака ножа і відходить від небезпечного хижака . . .

нього. Роман пригнувся і ножем розпорює живіт морському чудовиську.

Може потягти мотузка? Але ні - ще немає здобичі. В голові калатає, це від того, що Роман довший ніж треба час, пробув під водою.

Що це? Якась тварина немов розлила пляшку чорнила. Це каракатиця - так вона захищається, побачивши небезпеку.

Романова нога натикається на великий, слизький камінь, що до половини занурився у пісок. А може перловниця? - думає хлопець, нагинається, щупає пальцями. Перловниця, але така велика . . .

Дійсно, величезна вузловата скойка, зовсім загрузла у пісок. Роман підіймає її руками - важка. Хлопець подає сигнал і ледве доносить важку здобич, жбурляє у човен.

- Що з тобою? - запитує Олекса. - Випий - но філіжанку кави.

Але Роман знепритомнів.

Олекса розкриває скойку. З неї плинув сморід.

- Ой лишенько! Що ти дістав? - Олекса збирався викинути мертву перловницю за борт, але в цей момент Роман кинувся до нього, щось блиснуло.

- Чи не галюцинація це?

Роман вихопив з гнилого, смердючого тіла скойки щось округле, швидко обмив у воді і дивне яйце засяяло різнобарвною веселкою, де переважав блакитний тон.

- Перлина ! ! ! - вигукнув Олекса. - Я мало не викинув її в море.

- Перлина ! Але яка прекрасна. Немов небо. На Україні таке небо. Олексо! Це наше багатство!

Обидва юнаки розглядали овальну перлину, набагато більшу за яйце голуба. З її прозорої глибини, якесь особливо чарівне блакитне сяйво . . .

Легенький плеск весла. Роман оглянувся і зустрівся з очима Уянга, в них, немов в дзеркалі, загорівся невимовний вогник заздрости.

- О капітана! Ти найшов перлину . . . Це Іо - Шіму! Це велике щастя і нещастя. Іо - Шіму закляв її. Япон привіз її з Індійського океану десять років тому і кинув на дно лагуни. Потім вона згубилася. Її довго шукали і не знайшли. І ти, молодий капітана, знайшов її. Ти будеш мати всі скарби острова - шепотів малаєць.

- Кінчаймо лови, - звернувся до Олекси втомлений Роман. Лише відплив Уянгів каюк, вони поспішили до острова.

- Що робитимемо з перлиною? - запитав Олекса.

- Нікому не кажімо за неї.

- А Уянг?

- О, він мовчатиме! Йому немає рації казати, що її знайшли ми, а не професійний шукач перлів.

Радісно збуджені юнаки повертались до бази «Мінезота».

В Романовій кишені лежала замотана в хустину дорогоцінна знахідка, від якої віяло таємницею.

Фортуна щиро всміхнулася до юнаків з степів України.

ОКО ВЕЛИКОГО БУДИ.

- Молодий капітана . . . там на горі є храм великого Буди . . . Очі з таких перлів, як у тебе. Ходи туди - бери перли, - таємниче шепоче Романові жовтошкірий Уянг.

- Перли? . . .

- Перли! Багато, багато перли. Твою перли прикласти до ока великого Буди, будеш мати щастя. Ходи туди. - Очі малайця світяться глибоко захованою таємницею, а білі блискучі, немов перламутрові, зуби сяють у посмішці.

- Почекаємо Олексу - відповідає англійською мовою Роман.

- Ні, ні. . . ходи сам . . . щастя не любить кумпанії, - переконуючи говорить малаєць, приклавши палець до рота.

Роман вже чув з розмов американців про якийсь таємничий храм. Але досі ніхто не міг розшукати тієї таємниці, що описана у зошиті знайденому в зруйнованому будинку японської концесії.

Може то лише фантастична вигадка? А може і справді є такий храм, де заховані скарби цих таємничих островів. О, це цікаво!

Малаєць спостерігає Романове вагання і переконуюче шепоче.

- Капітана! Нікому, нікому казати. Ти даси Уянг рому. Уянг любить ром.

- Дам, дам рому, - відповідає Роман і тішиться з тієї таємниці. Це ж так цікаво.

Він мовчить, але розмовляє сам з собою:

Христофора Колумба з мене не вийшло! Я народився пізніше, коли на земній кулі відкрито всі острови і на мапі немає більше білих плям, нема місця де б не побувала нога людини. Вояки двадцятого століття - найчисельніші мандрівники всесвіту. Вони обплавали кораблями всі моря, порушили таємниці глибин, підводними човнами, літаючими фортецями досягли стратосфери, на панцерниках і джіпах побували у безлюдних пустелях.

Але то техніка. То все відоме, а з розповіді малайця віє глибокою таємницею. Вона така нерозгадна і тому принадна і цікава.

Може Романове щастя заховане в таємничому храмі? Око Буди з перлів! Юнак понад усе хоче бачити того таємного Буду.

Роман мріє. Вони тихо йдуть берегом моря. Хлопцеві хочеться зачекати побратима, але ні, якась надзвичайна сила хвилями лине з очей малайця, приковує хлопця, підкорює його рухи і він мимоволі йде з жовтошкірим.

Вони завернули від берега у нетрі тропічного пралісу. Роман все ще не може відповісти, чому він іде, адже ж він не дав остаточної згоди... Але юнак немов на привязі у свого супутника.

Вогники переможця блищать на очах Уянга. Він легко перестрибує повалені, гнилі трупи дерев, задушених у міцних гадючих обіймах ліян. Вологе, немов над стоячим болотом, задушливе повітря у пралісі. Різнокольорові папуги оглядають супутників й іноді глузливо сміються над людьми. «Може вони з мене глузують», - подумав Роман і запитав малайця:

- Чи далеко ще, Уянг?

- Ні... Ось ще трохи, капітана. Перли...

Він пильно глянув на застібнуту гудзиком, віддуту кишеню жовтої сорочки, де лежала перлина. Того погляду не міг не помітити Роман і якась підозра закрадається в його серце. - А що як? Може? Серце - віщун калатає в грудях: - Не йди! Не йди! Вапнякуваті стіни, прикрашені окаменілими кораловими поліпами, що густо переплелися верховіттям. Колись то було морське дно, але підземні сили підчас землетрусу, підняли високо над землею колишнє морське дно.

Волога прохолода. Таємничі сутінки оповиті серпанком напруженої невідомости. Вони обережно йдуть далі. В кінці величезної печери, Роман побачив сидячу навколішках

величезну, витесану з мякого пісковика, фігуру східнього божества. Зеленуваті, немов морська вода, очі, осяяні линучим з глибини світлом, притягали до себе Романову увагу. Малаєць схилився, опустивши голову і приклавши руку до серця прошепотів:

- Бачиш . . . великого Буду?

- Бачу.

- Тепер ходи туди . . . Там скарби, - промовив Уянг, показуючи Романові на глибину другої печери. Вони йшли довгим лабіринтом печер, що ланцюжком з'єднувалися одна з другою вузькими проходами. В руці Уянга, що йшов за Романом, блиснув кривий малайський ніж. Несподівано щось блискуче боляче ударило Романа в крижі. Закрутився у шаленому танку таємничий Буда, виблискуючи зеленими очима і тіло хлопця полетіло в провалля. . .

ПОДІЯ В ТАЄМНИЧОМУ ХРАМІ.

- Романе!? Обідати! - гукав Олекса, під'їхавши джіпом на берег лагуни. Але не видко побратима, ні на безлюдному березі, ні біля човнів, немає його в затінку під пальмами.

- Романе! ? !

Відбивається луною дзвінкий Олексів голос і тоне без відповіді в заводях лагуни.

- Дивно! І де б міг подітися Роман? Півгодини він був тут на березі, разом з малайцем Уянгом і несподівано зник, - думає Олекса і мчить назад до бази. Але там теж нема побратима. Юнак схоплює пістоля і далекогляд, знов іде берегом. Палає полудневе сонце. Куди не гляне Олекса - скрізь безлюддя. Крізь далекогляд добре видно скелі, що нависли над островом. На них з'явилася якась висока постать. Олекса пізнає Романа.

«Чого це він пішов з тим Уянгом?» - незадоволено думає Олекса. «Це не зпроста. Адже ж ніколи не було, щоб Роман хоронив від мене якісь таємниці. О ні? Але, мабуть, трапилося щось надзвичайно цікаве і термінове, що Роман, недочекавшися мене з обідом, подався у гори.»

Олекса помчав автом у напрямку скель. Коли далі їхати стало неможливо, він залишив у кущах машину і побіг пішки, придивляючися до слідів. Ось зім'ята трава. Тут недавно проходили двоє. Тут вони звернули з стежки і пішли навпростець. Спека. Олекса впрів. Мавпи гойдають-

ся на деревах, кидають в юнака шкарлупини горіхів, загра-ють з ним, але він не звертає уваги. За яку годину він на скелі.

- Романе! Романе ! ! ! - гукнув він що сили. Але ніхто не відповідає. Лише луна перегукується в скелях, немов глузує над ним. «І де б він міг подітися? Немов прова-лився крізь скелі?» - думає юнак. Сліди заманювали у якусь дивовижну, таємничу пастку і незабаром довели до входу в печеру. Олекса, розстібнувши гудзика на кобурі пістоля, обережно зайшов до середини великого підземел-ля. В глибині темноватої печери навколішках сидить вели-чезний камінний Буда.

«Але де Роман?» - думає Олекса. Він знає, що побратим мусить бути десь тут поблизу, але тиша ще більше підкрес-лює небезпеку і таємницю. Закрадається в серце підозра. Стає трохи моторошно. Якась чудернацька тінь простягла до хлопця таємничі руки - щупальці. Олекса оглядається - нікого. Він поклав руку на держак важкого автоматичного пістоля. В ньому десять патронів, які по його волі, можуть спалахнути у вир гарячих куль. Це надає упевненості в свої сили. Олекса прямує далі. В стелі світиться глибока віддушина. Крізь неї ллється слабе денне світло і розсіює напівтемряву, де видніється обличчя Буди з східними косими очима, що сяють зеленуватим таємничим промінням.

Але щось зашаруділо, немов миша й стихло. Олекса схи-лився до темної стіни в напруженому очікуванні. Зза пог-рудця Буди з'явився Уянг в білих коротких штанцях, обма-щених кров'ю. Малаєць вклонився Буді і витяг хустину.

Олексове серце затріпотіло, немов підстрелена птиця.

- О, Боже мій! То ж Романова хустина! - ледве не скрик-нув хлопець. Малаєць пильно оглядає якийсь округлий ка-мінчик, біжить до виходу з печери. Страшна лайка зри-вається з його перекошених уст. Уянг лютує.

- Карамба! Біла собака! ! ! Де ти подів перлину? !

Олекса! Настав час! ! Рятуй побратима! ! ! Він у небе-зпеці! ! ! - блискавично проноситься у голові. В наростаючій тривозі калатає серце.

Твердою рукою юнак підіймає пістоля на рівень жовтої, немов стигла диня, голови, освітленої косим сонячним про-міням і вигукує:

- Руки вгору! Де Роман! ? !

Малаєць зблід; спробував тікати, але грім і блискавка з пістоля, примусили його залишитися на місці. Куля обпекла кінчик вуха. Уянг зрозумів, що бліднолиций юнак не жартує і підняв до гори руки.

- Вб'ю! Негайно кажи, де Роман?

- Там, капітана! - кивнув Уянг на тінь Буди.

- Йди вперед! - наказав Олекса. Але жовтошкірий скрутнув на місці, пригнувся, скочив у провалля і зник в кущах. Олекса випустив вслід малайцеві ще девять куль, зарядив у пістоля нову обойму і побіг у печерю.

- Романе! Романчику дорогенький! ! ! - вигукував, благаючи Олекса.

Мовчить Буда. З очей східнього божества лине загадкове зелене світло, мерехкотить в темряві. У вухах дзвенять відзгуки недавніх пострілів.

В повітрі дим запашних смол. Фіміям таємничого сходу, але ніщо, крім Романа не цікавить українського юнака.

Олекса з пістолем в руці біжить підземеллям, забігає за кам'яне погруддя, потрапляє до інших печер лабіринту. Підпалює пучок сухих священних квітів, біжить з палаючим смолоскипом далі й зупиняється на краю провалля. Кидає туди віхоть вогню і бачить на дні ями свого побратима. Ще мить і Олекса нагнувся над теплим тілом. .Він притискає хустку до страшної рани. В одну мить хустка мокра від крови.

- Як зупинити кров? Чому я хоч трохи не лікар? ! - думає Олекса.

- Романе! Невже Романе ти залишиш мене? - вигукує Олекса і той вигук сполошив зграю великих кажанів. Вони шугали над головою. Олекса перев'язав рану і поволі зупинив кровотечу. Юнак подер на стьожки свої штани, зв'язав до купи і виготувавши довгу шворку, обережно перев'язав пораненого попід руки, виліз з ями і почав витягати побратима. То була важка праця, але вона закінчилася перемогою хлопця. Олекса підняв Романа на спину. Хитаючися від важкої ноші, поволі спускався у долину. Розшукавши у кущах свого джіпа, він незабаром підвіз скривавленого друга до шпиталю.

ЦІЛЮЩА КРОВ.

Пораненого Романа принесли до шпиталю. Безпритомного юнака уважно оглянув головний лікар залоги Гаррі Мітчел. Вивчаючи глибоку різану рану, він похитав головою і подумав: «Такий зірви - голова, як і мій Джек, що залишився у Небрасці».

Той літній мужній чоловік у жовто - піскового кольору однострою, прислухався до незрозумілих слів, що безладно шепотіли знекровлені Романові уста.

- Чого ви . . . берези . . .

Олекса вартував біля шпиталю, заглядав попід віконця намету. Побачивши його засмучене обличчя, лікар покликав хлопця і, показуючи на пораненого, запитав:

- Що він говорить?

Олекса прислухався.

- Дуби . . . око . . . видерли перлину . . .

Зблід побратим. Сльози затуманили Олексі очі, немов недоторкані сливи.

- Він безпритомний! Згадує про дуби і перли . . .

- Юнак втратив багато крови, - сказав лікар і, показуючи на руку Олекси, додав, - йому бракує крови. Чи згоден дати свою кров?

- Кров! Так. Я згоден, - рішуче відповів Олекса.

- О - кей! - Промовив коротко лікар і звертаючися до свого асистента наказав, - негайно зробіть аналізу на групу крови. Коли буде однакова, готуйтеся до операції переливання крови.

- Йес, док!

Олекса заголив до плеча свою загорілу руку. Асистент вимив шкіру проспиртованою бавовною і гостра голка блискучого шприцу, вколола тіло.

Минають хвилини. В голові калатає, немов важка, залізна куля, ударяється об внутрішні стінки черепу, вистукуючи побратимове ім'я.

- Роман! . . Роман! . . Роман! . .

Тривожні хвилини напруження. Ніщо тепер не цікавить Олексу, крім одного - врятувати Романа.

- Навіщо тобі здалися ті косоокі малайці? Ех, Ромко, Ромко! Розумна голова, але така безпечна. Хай будуть тричі кляті скарби, що заховані на дні моря. Вони не наші! -

шепоче Олекса і йому пригадалася так ясно, немов перед очима, трагічна перлина. Вона виблискує і мерехтить, немов око хижого чудовиська, яке так підступно і несподівано підкралося і дивлячися на Романа, хоче забрати у інший світ його душу. Що там? Де дівається те, що люди називають душею - те небачене, що немає ваги і об'єму - але присутність у людині, означає життя, рухи, сміх, кохання. Відсутність - смерть, порожню, мертву оболону тіла з пожовклим обличчям, яке ніколи не всміхнеться, не дивитиметься на світ і перетвориться в тлін, землю. Що головніше - душа чи тіло? Чи те, що рухає тіло, чи тіло без душі? Де дівається душа після смерти? Чи потрапляє до чудового саду Господа Бога, чи носиться, блукаючи в просторах космосу, чи переходить у інше тіло? Ні...мабуть душа потрапляє до Того, хто створив світ і ним керує - до Бога...

Все це передумує Олекса. Його мозок напружений до останього. Хлопець у смутку шепоче:

- Не умирай, Романе! Бо я залишуся без тебе сиротою у великому світі. О, Боже! Врятуй мого побратима Романа Журбу, щоб ми з ним ще колись потрапили на батьківщину, де небо таке ласкаве - дорожче і краще усіх перлів всесвіту.

Хвилини напруженого очікування нудні і довгі, немов роки. Вони поволі летять у вічність і залишають на довго згадку.

В наметі гострі пахощі йодоформу і етеру. Роман лежить у небутті. Його губи пересохли від страшної снаги.

Лікар з асистентом знову біля пораненого. Олекса їсть їх очима, слідкує за кожним рухом, вдивляється в добре виголене, але витримано спокійне обличчя лікаря. Якийсь неспокій електричним струмом пробігає по тілу Олекси. Вони готують на столику біля ліжка якийсь складний прилад з шкляних рур і блискучого нікелю, на якому грається пустотливий сонячний промінь.

Асистент бере Олексу за руку і незабаром до тіла приссалася чорна, гумова пиявиця. Вона ссе, п'є його кров. Хлопець відчуває, як поволі тече кров, але не бачить її. Вона чорною трубкою л'ється до знекровленого побратима.

- Боже, даруй йому життя. Він сирота і перетерпів стільки лиха, - шепоче Олекса і ледве стримується від несамовитого бажання вигукнути що сили щиру молитву.

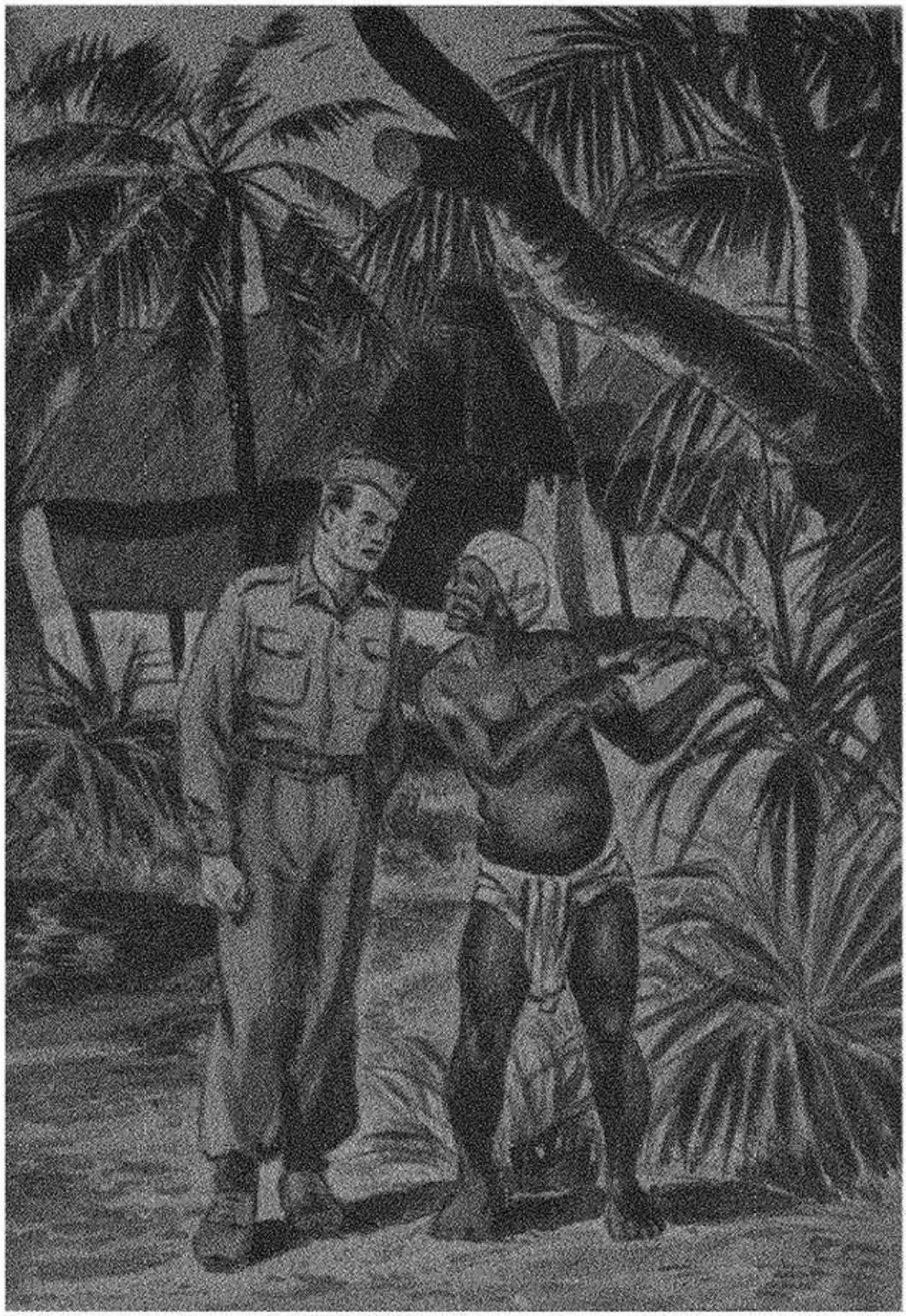

. . . Ходи туди — бери перли, — таємниче шепоче Романові жовтошкірий Уянг . . .

Але він молиться про себе. Нікому, крім Бога, не чути тієї молитви.

«Боже! ти чуєш мене, бо ти скрізь присутній. Я не можу тут вголос молитися. Але я благаю - Боже врятуй мого земляка.»

Минають секунди чи хвилини. Олекса не може знати цього, бо той час не рахується з годинником, але він знає, що ті хвилини запам'ятаються на все життя.

Нарешті, трубка знята. Закінчено операцію переливання крови. Рука перев'язана. Олекса вдивився в обличчя Романа, його заплющені очі, і здалося, що трохи прояснів вигляд пораненого. Лікар, звертаючися до Олекси, промовив:

- Йди, юначе, спочивати. Менше перебувай на сонці, бо шкідливо. Краще харчуйся. Ось тобі вітаміни.

- А він? - запитав юнак, кивнувши головою в бік пораненого.

- Сподіваємося, що буде жити.

- Дякую, докторе!

Якісь дивні комахи літали перед очима Олекси. Він похитуючися, немов після випитої натще шклянки міцного рому, попрямував до свого намету.

Незабаром Григорій Білаш відвідав Олексу і приніс кілька бляшанок консервів і шоколяди. Юнак з жадобою випив шклянку кисленького помаранчового соку, схилився на ліжко і прошепотів:

- Він має вичуняти . . .

ІГРАШКА МАВПЕНЯТИ.

Романове життя вперто змагалося з смертю.

Глибока ножева рана знекровила його тіло. Одностайня думка трьох лікарів сходилася на тому, що життя хлопця може бути врятоване додатковим переливанням крові. Олексі довелося вдруге дати свою кров побратимові. . .

Після останнього переливання минув місяць і Роман почав видужувати.

Олекса відвідував пораненого у шпиталі, вдивлявся в дорогі риси, загострене схудле обличчя, таке рідне і близьке. Олексі здається, шо немає дорожчої людини в світі. Це ж друг, якому віддано частину власної крови.

- Ромцю! Романчику, коханий. Коли ти вже вичуняєш?

- Дасть Бог, вичуняю.

Олекса ніколи не нагадував Романові про трагічний випадок у таємничому храмі, не питав, де ділася перлина, бо зненавидів її за нещастя, яке вона принесла . . .

Тяглися дні і тижні. Сумував Олекса. Врешті дозволено Романові вийти перший раз на повітря. Йому важко ходити. Олекса бере його ніжно об руку, немов панянку, і вони прогулюються у затінку пальмового гаю.

- Вишневий садок і соловейки мені більш до вподоби, ніж пальми і папуги, - промовив Олекса.

- Завжди буває так, що людина має - не цінить, а згубить- плаче, - відповів Роман.

Хлопців радісно зустрів Григорій.

- Ну, юнаки! Сьогодні справжнє, подвійне свято! - врочисто всміхаючися, промовив Білаш.

- Свято!

- Так. Тількищо ми отримали повідомлення про капітуляцію Японії. Це загальне свято. А наше особисте - те, що Роман видужав.

- Дякую, Григорію Івановичу! - відповів Роман.

- Дійсно, радісний день. Я дуже задоволений, що виходили побратима, - промовив Олекса.

- А як же тепер буде з нами? - запитав Роман.

- Незабаром буде демобілізація. Поїдемо додому. Я буду просити полковника Лендвіса, щоб він не забув за ваш геройський вчинок у випадку з каміказе.

- Ми б дуже просили вас.

- Я зроблю все. До речі, я маю деякі розрахунки. Вам, як робітникам бази, належать гроші. Ось вам по чотириста п'ять- десят долярів. Ці фронтові чеки будуть обміняні на справжні гроші.

- Дякуємо. Але навіщо нам гроші?

- Е, не кажіть. Гріш потрібен скрізь, особливо в Америці, де дуже поважають доляр. Там даремно грошей не дають . . .

Вони підійшли до намету. Григорій Іванович розкоркував пляшку червоного вина.

- Юнаки! Вип'ємо сьогодні по маленькій. Ви вже стали дорослі . . .

Минуло кілька днів. Роман довго вдивлявся на гори, що синіли немов у сірому диму і запропонував Олексі.

- Ходім туди.

- Ти ще не маєш сили.

- Там в скелях я заховав перлину,мушу забрати її.

- Знов перлина? - нахмурився Олекса. - Вона завжди приносить нещастя . . .

Юнаки вийшли на узлісся і почали підійматися на скелі.

Роман зупинився біля величезного куща, став на коліна і почав щось шукати межи корінням. Його обличчя занепокоїлося.

- Я її тут заховав . . . Не міг помилитися . . . Вона ось лежала в цьому гніздечку з моху, але - перлину хтось вкрав! - лементував Роман.

Юнаків спостерігала мавпа і незабаром кинулася тікати на високу пальму до свого гнізда.

- Романе! Може твою перлину вкрала ця макака?

Олекса незабаром поплазував на тридцятиметровий, гладкий стовбур гнучкої пальми. Мавпи кидали в його кокосові горіхи, кілька разів болюче поціляли в голову, але Олекса не звертав на них уваги.

Між перістим листям, у верховіттях пальми, в гнізді лежало маленьке мавпиня і бавилося блакитною перлиною . . .

Коли вони радісні повернулися до бази, Григорій Білаш сказав їм таємниче.

- Готуйте-но свої речі. Незабаром поїдемо до Америки . . .

Хлопцям було шкода того чудового острова, лагуни, свого човна, але вони раділи від думки про нове, ще цікавіше майбутнє . . .

МІСТО ХМАРОЧОСІВ.

Перший день прибуття до Нью-Йорку нагадував хлопцям шалену гонитву на каруселі, що мчить згори донизу, несподівано гойдається, провалюється десь у безодню, захопивши дихання.

- Хлопці, від мене ні на крок! - наказував Григорій Білаш.

Вони бігли за ним, зосередивши всю увагу, щоб не загубитися у цьому Вавилоні. Вони стрибали з поїзда на поїзд, що мчав то під землею, то високо над нею, несподівано врізаючися у величезні будинки - хмарочоси. Височенні куби з залізобетону, немов давили своєю масивністю і Романові здавалося, шо він такий маленький і нікому не потрібний в цьому найбільшому в світі, сучасному людському мурашнику. І нікому нема діла, чому Роман Журба опинився в

цьому місті. За чим він приїхав сюди? - хіба лише, щоб не згубити свого проводиря Григорія Івановича.

Все нове - необізнане. Куди не глянь, що ступиш крок - то новина, небачене. Шуміли поїзди, авта, їх клаксони рвали тишу, у місті, що мабуть було єдиним, чого не можна було купити за гроші. У голові шумить - вона немов гумова забавка - чортик, що надувається і пищить.

П'ять хвилин вони чекають поїзду.

- Як вам Америка? - питає Білаш.

Мовчать хлопці, бо на це питання так швидко не відповісти.

- Нічого, хлопці. Я теж тут себе почуваю не дуже добре. Ось незабаром приїдемо до Мінезоти і там заспокоїтеся. В тій Америці, немає цієї Америки. Проте, маємо п'ять хвилин. Ходімо щось перекусити до аптеки, - запропонував Білаш.

- Аптеки? Та ми не хворі.

- Коли хочеш швидко поїсти - йди до аптеки.

Незабаром вони купують цілий пакунок сендвічів, п'ють коктейль і йдуть далі. Нарешті зупинилися на перехресті сороксьомої авеню і якогось стриту. Заходять до готелю.

- Ось що, хлопці. Мені потрібно день перебути в Нью-Йорку, отримати демобілізаційні папери, також і ваш дозвіл на побут, - промовив Білаш. Їх швидко ліфтом відвозять на сороквосьмий поверх до їх кімнати.

- Можете трохи піти розважитися до Луна - парку. Чекайте мене до завтра. Гроші маєте?

- Маємо.

Незабаром хлопці пішли до парку. Тягли щастя за п'ять центів у кольорової папуги, спускалися з американських гір, крутилися на шалених колесах, то їх продувало циклоном вітру. Здавалося, ввесь світ крутився перед ними.

ФАРМА У ДОЛИНІ МІНЕЗОТИ.

Вони їхали експресом, що мчав мальовничою долиною. Роман і Олекса з цікавістю спостерігали у вікно краєвид, що швидко мінявся, немов у калейдоскопі. То вже була одноповерхова хліборобська Америка - без хмарочосів і шалених темпів життя. Навколо ліси, хутори, фарми, доб-

ре оброблені поля, городи, сади. Траплялися невеликі фармарські села з охайними вулицями.

Чудовий асфальтовий шлях біг поряд з залізницею. Щокілька кілометрів зустрічалися лінії високовольтової мережі, що вп'яли в небо свої ажурні щогли.

На залізничній станції, де вони висадилися, до пасажирів поспішав стрункий юнак.

- Тату!

- Марку! Я ледве тебе впізнав, та й виріс же ти нівроку! Парубком став. Ось тобі друзі, українці. Знайомтеся, хлопці.

Юнаки стиснули один одному руки.

Білаш підійшов до синенького «фордика».

- Їздить? - запитав батько у сина.

- Та нічого, бігає.

- Сідаймо.

Чверть години і вони вдома у Білашів. Радісна зустріч. На обличчі Маркової матері, блищать сльози радости.

- Хвала Богові! Дочекалися врешті.

- Хвала Богові!

І подружжя мовчки творило молитву перед образом Божої Матери.

- Чекали з години на годину. Напекла, наварила. Сідайте, дорогі гостоньки, за стіл. - Метушилася господиня, несла і варене, і печене.

- Борщ! Ой, і борщик! - задоволено вигукнув Білаш і, звертаючися до хлопців, запитав, - не сподівалися їсти борщу в Америці?

- Признатися, ні, - відповів Роман.

- Українцеві, коли нема борщу - нема обіду. Мене не задовольняють ніякі пундики.

Хлопці припали до чудового борщу. І який то був борщ! З свинячим м'ясом, помидорами, молодою квасолею, червоною перчичкою і з сметаною - жирний, що не продуєш, червонястий, немов захід сонця у вітряний вечір. А смачний!

Потім господиня частувала печенею, пирогами з різноманітними начинками.

Господар розпитував дружину про господарство. Вона лагідно розповідала, як телилися корови, який приплід має фарма, скільки зібрано збіжжя, скільки грошей отримала від покупців.

Після обіду вони разом з господарем пішли оглядати ферму. Навколо чепурного будиночка під черепицею, молодий сад - яблуні, груші, сливи.

Будинок на шість кімнат. За ним збудовано короварню, стайню і великий піддашок під цинковою бляхою. Сім штук великої рогатої худоби, десяток великих свиней, ціла череда поросят. Чимало птиці.

У піддашку стоїть жниварка «Мак Кормік», невеликий трактор. Хлопці оглядають машини. Оглядує їх і господар, чи не зносилися.

- Що це за бричка з трибами? - запитав Роман.

- Машина для розкидання гною, - відповів господар.

- І це все ваше? - здивовано питає Олекса.

- Так. Це все моє, придбане власною працею. Підчас війни трохи запустилася фарма - не було господарського ока. Перед війною фарма давала до десяти тисяч доларів прибутку за збіжжя, тютюн і худобу.

- Це ціла купа грошей? - запитав Роман.

- Так. Це пристойний зиск, - з повагою відповів господар, і щось роздумуючи, запитав, - коли б я мав таке господарство на Україні, скільки б я мав прибутку?

- На жаль, такого господарства в особистому користуванні ви б не могли мати. Чули ви про це?

- Чув, але не вірив . . .

- Побачивши вашу фарму, я переконався, що Америки ніхто не переможе, - промовив Роман.

Вони обходили всю фарму. Після смачної вечері, Марко відвів їх до невеликої затишної кімнати на другому поверсі.

- Це у нас для гостей. Відчувайте себе як вдома. Доброї ночі, хлопці! . .

Роман оглянув чистеньку кімнату з подвійним широким ліжком, застеленим клітчатою ковдрою. Олекса роздягнувся, впірнув у пуховики і щиро розсміявся.

- Романе! Згадаймо нашу постіль на пароплаві у вугіллі?

- Не пізнавши гіркого, не розумітимеш солодкого, - відповів Роман. - Добраніч, друже!

- Добраніч! . . .

КОЛЬОРОВИЙ ФІЛЬМ.

В глибині старого парку, крізь густу зелень платанів і сріблястих буків, просвічує старосвіцький білий будинок з масивними колонами.

Кілька авт з поважними літніми місстріс і джентльменами, зупиняється на площадці для паркування, старанно всипаній гравієм.

Гості парами, по троє, не поспішаючи йдуть до вітальні старої аристократичної фамілії, яка відома на всю округу.

На стінах залі у золотих рамах великі портрети військових і громадських діячів. То поважні діди і прадіди теперешніх господарів. На них можна побачити всі мундири американської армії, від війни за незалежність, за часів Нельсона, війни півночі проти півдня, яка повстала навколо питання про невільництво.

На почесному місці національні герої - Джордж Вашінгтон і Авраам Лінкольн.

У той вечір велика заля виглядала дуже урочисто.

Поважні предки урочисто дивилися з рам портретів на велике товариство гостей.

Увагу гостей привертала до себе постать господаря дому. З обвіяного далекими вітрами, мужнього обличчя американця пашіло здоров'я і життєрадісність.

На його скронях серебріло волосся, але не дивлячися на півсотні літ, він рахував себе ще молодим чоловіком і мав здоровий глузд. Його новенький парадовий армійський мундир, з доброго зеленого шевіоту, прикрашений двома рядами різнокольорових стрічок нагород і орденів. Він шуткував з гостями. Вітався, питав про здоровля у своїх сусідів плантаторів і землевласників.

Шість вечора. Урочисто пробив у гонг слуга мурин.

- Леді та джентльмени! Прошу до столу! - запросив полковник.

Гості займали місця за багато сервованими столами. Безшумні льокаї, мов привиди, наливали вино, розносили сервети і посуд, накладали страви.

Велике хрустальне свічадло, немов променисте сонце, освітлювало радісні і породисті обличчя людей, що прожили все життя у достатку, вечірні вишукані сукні пань, білі плястрони і смокінги джентльменів.

Лилося вино. Інеєм вкривалися різблені стінки бокалів. Господар з великою іскристою чарою в руці підвівся з свого місця і почав коротку промову.

- Леді і джентльмени! Мої друзі - мої гості. Я дуже радий бачити вас всіх, після двохлітньої перерви і військових подій, тягар яких жертвенно ніс на собі американський нарід у величезній битві за демократичні принципи і краще майбутнє людства. Ми перемогли ворогів і в Європі і на Далекому Сході. І я гордий за нашу націю. Я гордий за Америку!

- Браво! Браво!

Музика грала врочистий гімн.

Лилося вино. Сяяли, всміхалися обличчя щасливих людей. Грала чарівна музика, підіймала ще вище настрій людей... І непомітно минали години банкету.

- Чудово жити в двадцятому столітті, - промовила молоденька вродлива міссіс Сузана, з гордощами поглядаючи на свого дядька - героя.

- Добре бути переможцем! - відповіла їй не менш вродлива сусідка.

- Просимо шановного господаря дому, розповісти нам про свої славні пригоди. А їх мабуть було чимало? - запропонував сусід господаря, сенатор.

- Просимо! Просимо! - заплескала в долоні ексцентрична Сузана. Її очі заблищали вогником великої цікавости.

Господар вклонився і відповів:

- Шановні гості! Дякую за ласку і увагу. Я вояк, а не розповідач. Але я приготував вам невелику несподіванку.. Ніякі слова так не ознайомлять вас з подіями, як мій коротенький кольоровий фільм, заснятий під час бойових походів і в хвилини відпочинку. Перенесімося, мої друзі, туди, на далекі острови. Фільм нажаль не звуковий, але я пояснюватиму події.

- Браво! Браво! Просимо!

Полковник подав знак і на стіні з'явився невеликий екран, погасло світло і заля опинилася в темряві. Ледве помітний синюватий промінь та стрекотіння апарату.

І от у залі з'явилася і пливе грізна армада кораблів. Червоніє, грає сполохами променів сходяче сонце. На зустріч ранкові пливуть силуети кораблів. Ще пливуть кораблі. Пливуть... Почувся голос полковника:

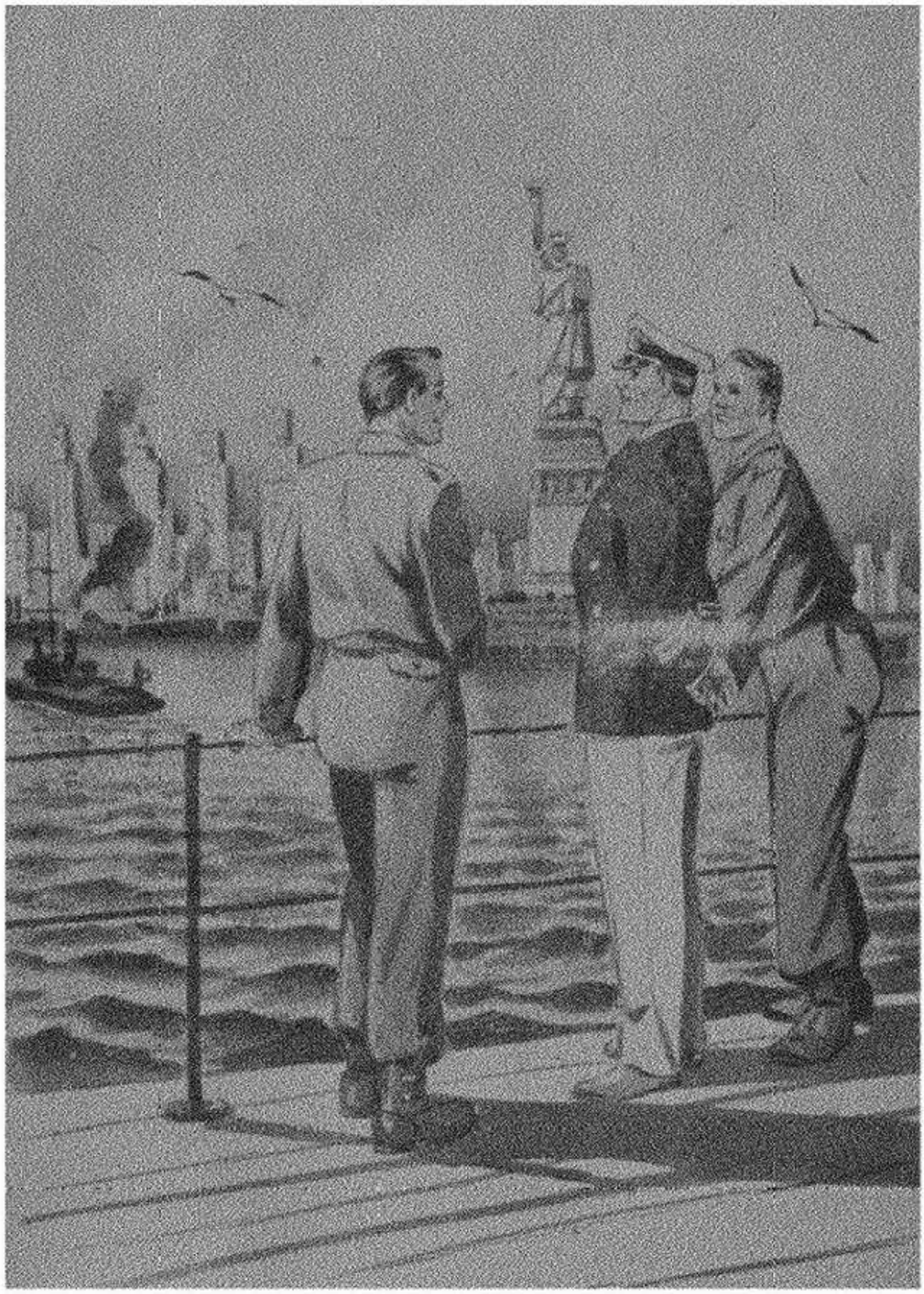

...перед вами найбільше місто Америки, — промовив Григорій Білаш.

- Ми плили на схід. Довгий був наш шлях. Двадцать два дні ми дрейфували у двох океанах і двох морях. Підходячи все ближче і ближче до підступного ворога, частіше зустрічалися з ним у повітрі.

... Над ескадрою вихорем проносяться мисливці, вони відгоняють ворожі літаки. Швидкі машини догоняють одна одну. Коротка повітряна дуель. Один з літаків горить і падає у воду. Ще літаки... Навколо кораблів підіймаються киплячими гейзерами, стовпи води від вибуху бомб...

- Ми отримали наказ адмірала, оволодіти і висадитися на одному з островів Великого Океану.

... Кораблі біля екзотичного острова, густо поросłого пальмами. Десантні човни підпливають до берега. Бій. Стріляє кулемет, гармата, перебігають автоматчики. Стріляють гармати на кораблях. Вояки ведуть переляканих полонених - японців. Група американських моряків підіймається на скелясту вершину гори і ставить прапор. Прапор переможців погордо розвівається над островом. Вояки витирають з лоба піт, щось п'ють з фляжок. Всміхаються. Розвівається прапор. На ньому мерехкотять полоси і зорі.

- Висадка закінчилася здобуттям острова. Але там склали свої голови чотири кращі вояки з мого полку. Віддамо їм пошану.

Чути стукіт у залі. Підіймаються гості з кресел і дивляться на екран.

... На океані штиль. Приспущені прапори на щоглах. Знов прапори. Ледве розвіваються, полощуться в південному повітрі прапори. Одним з прапорів накриті тіла поляглих. Ряди матросів, вояків. Патер капелан відспівує поляглих. Тіла, запеленені у зоряні прапори, спускають в безодню океану. Почесні сальви гармат, карабинів закінчують похорон моряків.

- Ми отримали наказ збудувати військовопостачальноперевалочну базу. Ми назвали її «Мінезота», в честь нашого штату.

Бурхливі оплески покрили полковникові слова. На екрані замерехкотів знов таємничий острів.

... Малайці рубають в густих заростях струнке бамбуки. Вояки ставлять величезні парусові намети. Вантажать скриньки з військовим спорядженням, харчами, консервами. Гори скриньок. Намети військового табору.

- Поволі фронт посувався далі. Ми здобували острів за островом. «Мінезота» була одною з допоміжних баз другої ескадри експедиційної фльоти генерала Мак-Артура. І одного разу головнокомандувач був нашим гостем.

. . . Генерал Мак-Артур на білому катері з штандартом головнокомандуючого підпливає до берега лагуни. Його зустрічає полковник Лендвіс. Тиснуть руки. Головнокомандувач оглядує острів. Від'їзжає.

- Починалося наше буденне життя на острові.

. . . Вітрець ледве гойдає перісті листя пальм, крізь які виблискує міліардами сонячних зайчиків, блакитньо - зелена вода лагуни. Двоє загорілих юнаків на човні. Один з них у масці стрибає у воду. Крізь зеленовату товщу видніється пливуче тіло - не розібрати, що то - чи риба, чи людина. Це людина. Юнак важко відсапуючися, кидає на дно човна велику перловницю. Згодом розкриває її ножем. На долоні сяє блакитним промінем перлина. Всміхається на весь екран життєрадісне юнацьке обличчя.

- Після висадки в Нормандії, коли ми плили з Європи на Далекий Схід на підкріплення Тихоокеанської фльоти, на нашому кораблі несподівано з'явилися два юнаки. З ними на їх батьківщині трапилася якась велика трагедія. Ми спочатку гадали, що вони шпигуни, але то були романтичні і чудові хлопці, вміли гарно танцювати. Вони залишилися при фльоті, були непоганими помічниками, а у вільний час, вони здобували з дна лагуни перли. І ті лови здається були не безуспішні. Я маю на згадку від них значну небесно - блакитну перлину. Але одного разу сталося нещастя.

. . . Чорний дим вибуху піднявся над базою. Частина наметів у вогні. Горить база.

- Несподівано у нетрях пралісу юнаки відкрили гніздо «Каміказе». І моя нагорода - орден «пурпурового серця», за здобуття того гнізда, частково належить їм.

Ще крутиться фільм. Кадри повернення фльоти на батьківщину, закінчуються радісною зустріччю героїв.

Спалахнуло світло у залі. Глядачі сиділи мовчки з прижмуреними очима, знаходячися під впливом того фільму з життя.

- Чудово, дядьку! - вигукнула Сузана, кидаючися на шию полковникові. - Яка насолода! Я бачила твоє життя,

немов сама була у легендарному поході. О, чому я не хлопець!? ... А де ті хлопці - шукачі блакитних перлів?

- Вони прибули разом з нами до Америки. Я їм допоміг отримати відповідні папери і вони, здається, мешкають на фармі мого бувшого інтенданта, містера Білаш, на півдні нашого штату.

- Я маю до тебе прохання!

- Яке?

- Але це пресова таємниця, - лукаво усміхнулася племінниця. - Я пишу новелю. Вона буде називатися «Лагуна блакитних перлів». Це такий захоплюючий і екзотичний сюжет. Тому я хочу побільшити твої кольорові кінознимки і побачити тих хлопців.

- О - кей! Я тобі це зроблю, - пообіцяв полковник.

Музика грала новий модний вальс «Здобуття Іво - Джими». Сузана танцювала, а перед її очима мерехкотіли блакитні перли ...

МІССІС СУЗАНА ЛЕНДВІС.

Роман стояв перед вікном і несподівано побачив, що з модерної, новенької автомашини, яка зупинилася перед ганком, вистрибнула струнка панна у сірому костюмі. Вона рішуче подзвонила.

- Пробачте. Це фарма містера Білаш?

- Так, міссіс.

- Я розшукую юнаків, що повернулися з далекого сходу. Прізвище одного Роман Журба. Це мабуть ви?

- Так, я. Але чим я зобов'язаний? ... - здивовано відповів Роман.

- Я журналістка. Початківець ще, - поправилася вона, - і прошу дати мені інтерв'ю.

- Прошу до вітальні, - запросив Роман, широко відчиняючи двері перед незвичною гістю. Вона трималася досить упевнено, здійняла свої окуляри, вийняла блокнота і сіла у мягкий фотель.

Роман здивовано дивився на молоду, вродливу гостю.

- Містер Журба, ви недавно прибули до Америки? Про це мені оповідав мій дядько, полковник Лендвіс, - запитала вона.

- Так. Зовсім недавно.

- А з якої країни ви походите?

- З України.

- Я чула про Україну, але признатися ніколи не знаходила на наших мапах..

- Я вам покажу. - Запропонував Роман, запросивши міссіс у сірому, підійти до мапи і показав низину на північ від Чорного моря.

- Чи вам подобається життя і державний устрій Сполучених Штатів?

- Так. У вас кожна людина є повним господарем власної долі. Може вголос висловлювати свої думки.

Міссіс Лендвіс замислилася і пильно вдивлялася в спокійне урівноважене обличчя гарного юнака і не поспішаючи відповіла.

- Коли вам подбається наше життя, ви повинні вчитися засадам демократії.

Ті слова, немов написані розтопленим металом, миготіли в його очах, чудодійною і хвилюючою луною найкращої музики дзвеніли у вухах. Вони були підсумковою лінією юнацьких мрій. Лінією, що розділяла юнака від молодого чоловіка, вступаючого в самостійне життя.

Роман мовчки дивився на молоду журналістку, немов назавжди хотів запамятати симпатичне, мармурове - біле обличчя у рамці неслухняних золотисто - ясних кучерів, її глибокі, великі сіро - сині очі.

- Ви маєте добрі наміри і крім того - гарну душу. Мені здається, що ви моя старша сестра, бо відкрили зворушливу істину. Відгадали мої глибокозаховані мрії, про які я, навіть, не розповідав своїм ближчим друзям. Я хочу учитися, оволодіти наукою і посвятити себе своєму народові. Від сьогодня я знаю, чого прагну!

Це було сказано з таким запалом і так щиро, що юна гостя відчувала велику повагу до хлопця. Вона протягла юнакові маленьку, тендітну руку. І стільки щастя, стільки невимовного щастя світилося на обличчі Сузани Лендвіс. Вона була зворушена відповіддю юнака, бо відчувала своїм тонким почуттям, що від самого серця линули ті слова.

- Ви вивчали англійську мову ще раніш? - запитала вона.

- Ні, я трохи знав німецьку мову, і за два роки перебування при американському війську, вивчив і англійську.

- Ви дуже здібний до навчання.

- Я знаю лише кілька тисяч слів.

- Але ви розмовляєте зовсім вільно, - зауважила Сузана.

- Це ви говорите компліменти.

- Зовсім ні. Коли ви хочете вчитися, я вам допоможу. Мій батько сенатор. Я його попрошу, він влаштує це. Свій гонорар за новелю я подарую вам, як стипендію.

- Дуже вдячний. Але я не потребую допомоги грошима, - тактовно відмовився Роман. - Я маю трохи власних, зароблених на островах. І не хочу бути комусь за нахлібника.

- Чому?

- Це принижує гідність людини. Але я вас буду дякувати за допомогу при вступі до школи, - промовив Роман і трохи немов вагаючися, ще раз подивився у очі міссіс. Потім швидко дістав з кишені якийсь невеликий предмет, розв'язав хустину і щось протяг здивованій міссіс.

- О! Яка прекрасна перлина! - здивовано вигукнула Сузана.

- Я здобув її з дна моря.

- Невже!?

- Я хочу продати її, щоб мати змогу вчитися.

- Таку дорогоцінну річ?

- Але мені потрібно вчитися і для того бракує грошей, - рішуче сказав Роман.

- Ви остаточно вирішили продати її? Подумали про це?

- Так! Але не знаю, як це зробити. Порадте мені.

- Я маю знайомого ювеліра, в якого наша родина завжди замовляє і купує дорогоцінности.

- Буду дуже вдячний, коли ви допоможете в цьому.

- Коли ви не хочете зволікати, можемо поїхати до нього тепер.

Незабаром авто зупинилося перед багатими шкляними вітринами люксусової крамниці.

- А, міссіс Лендвіс! Чим можу бути корисним? - запобігливо заметушився ювелір, перед знаною клієнткою.

- Містер Леві! Цей молодий чоловік має на продаж коштовну перлину.

Ювелір крізь побільшуюче шкло, розглядав дорогоцінність.

- Вона має історію чи назву? - запитав він.

- Так. Я хочу, щоб вона називалася «Небо України» - відповів Роман.

- Так. Це чудова і рідкісна перлина. Ще недавно вона коштувала б величезні гроші. Але тепер на світовому ринку дуже поширилися перли і вони впали в ціні. Японці плекали їх штучно, але це справжня перлина, походженням з Індійського океану. Але потім... її трохи зіпсували, бо вона має більше глибинного сяйва, ніж на поверхні. Це - дивна річ, і на знавця навіть краще... Хочете, я розповім коротку історію?

- Прошу.

І ювелір пильно вдивляючися в перлину оповідав:

- Це була величезна перловниця, яка виросла в глибині океану, але потім її перенесли десь у мілководну лагуну, в інші умови і за них наросла ця нова, трошки інша офарбленням оболона.

- Я знаю історію цієї перлини і справді це так, - відповів Роман. - Ви можете купити її?

- Так. Я зможу заплатити готівкою дев'ять тисяч доларів, - запропонував купець.

Дев'ять тисяч! Романове серце затріпотіло у радісному хвилюванні. Стільки грошей Григорій Білаш має від своєї фарми за цілий рік. Таки коштовна його знахідка, здобута з дна лагуни. Шкода, що він не шукав ще більше перлів, пронісся вир думок у Романовій голові. Він глянув на обличчя Сузани Лендвіс, немов питаючи її остаточної поради, вона без слів зрозуміла юнака.

- Дев'ять тисяч - це замало. А в тім ми маємо ще порадитися з моїм батьком. До побачення, містер Леві, - рішуче промовила Сузана. Роман здивувався з поведінки тієї особи, що в своїй душі він називав вже ангелом - хоронителем. Вже на шумному пішоході він запитав:

- Чому ви не згодилися. Цих грошей мені вистачить на яких два - три роки.

- За два роки ви не здобудете вищої освіти. Вдруге знайти таку перлину тепер неможливо. І запам'ятайте, що вона повинна коштувати набагато дороще.

- Невже дороще?

- Витримка, юначе! У мене є ідея. Я гадаю, що ви отримаєте втричі більше грошей. А покищо сховайте вашу перлину. Незабаром я вас повідомлю. Гуд бай, містер Журба.

- Гуд бай, міссіс Лендвіс, - відповів Роман, дивлячися вслід швидко від'їзжаючому авто.

ЗА ПОРІГ ВИЩОГО СВІТУ.

24 - го вересня 1946 року до фарми Білаша пошта приставила два рекомендованих відправлення на ім'я містера Романа Журби. Та пошта викликала великий неспокій в його серці. Швидко розірвавши бандеролю, Роман побачив чудово виданий ілюстрований часопис. Його зацікавила прекрасна обгортка з кольорового фото.

- Що це? Так подібне до його обличчя . . . і вітрило таке, як у «Дніпрової чайки». Що це, невже сон?

Роман вщіпнув себе за руку, відчув біль і підскочив з радощів, голосно гукаючи:

- Олексо! Марко! Йдіть сюди!

- Що сталося?

Троє хлопців гуртом швидко переглядають часописа і зупиняються на вкладках з кольорових малюнків.

- Та це ми! - радісно вигукнув Олекса - Дивіться, це наша лагуна і острів, ось малайці, а ось і ти, Романе, у водолазній масці.

- Невже!?

Марко читає нариса «Лагуна блакитних перлів», де описується острів, цікаві і романтичні випадки з війни, морські пригоди. Майже цілу сторінку присв'ячено описові лагуни і лову перлів, де головними героями були два юнаки, які випадково потрапили до військової фльоти. Роман розуміє все по - англійському, Олекса лише на половину, але він навіть не дихає, щоб не пропустити жодного слова. Марко кінчив читати.

- Ви - герої! Я вам просто заздрю, - щиро признався він, - коли б там на острові ми були в трьох, ото б наробили чудес.

Старий Білаш з Білашихою теж довго розглядали часописа.

- Вітаю. Ви попали на сторінки великої преси. Це вже слава, - щиро промовив він.

В другому конверті Роман знайшов запрошення:

«Високоповажному містеру Журбі.

Сьогодні рівно о шостій вечора, Вас запрошується до «Маунт - Гоуза» на вечірку до родини Лендвіс з приводу дня народження міссіс Сузани.

Родина Лендвіс.»

Цілий день хвилювання. Старанно прасується святкове вбрання, чиститься взуття, готується крохмалевий комірець. Перукар старанно стриже каштаново - чорне волосся і вперше голить ніжне лице юнака ...

Великий будинок в парку. Роман прибув трохи зарано і мусить чекати п'ять хвилин. Він звик поважати точність.

В дверях вітальні він подає запрошення. Швайцар чемно вклонившися, проводить до вітальні, яка нагадує оранжерею. Там повно різноманітних квітів в кошах і букетах. Он цілі снопи розкішних оргіній, різноманітних фарб, айстри ніжних, пастельних розквіток, білих хризантем.

Романа зустрічає з посмішкою Сузана, прямує до нього, немов до найдорожчого гостя.

О, Боже, яка вона прекрасна в цьому небесного кольору вбранні, мало що не вигукнув Роман, але лише ввічливо чемно говорить:

- Поздоровляю вас з днем народження. Бажаю всього кращого в ваших задумах, особливо літературних. Ви чудово пишите. Немов самі пережили все, так природньо і правдиво описали наш острів.

- О, дякую містер Журба ... Ваша відзнака краща тих квітів, що мені сьогодні принесли.

Між поважними гостями є і декілька молодих чоловіків, які офіційно чемно, але не без цікавости оглядають Романа. Сузана знайомить їх.

- Це містер Дебрі. Студент університету, майбутній хемик. Ось містер Мак-Магон - майбутній літератор, а це панове містер Журба, славетній шукач щастя і перлів, також мандрівник.

Роман потиснув руки і вклонився, подумавши: - Хто я? Якби мав освіту, а так-шукач загубленого щастя і перлів. І якби не випадок, ніколи не потрапив би сюди. Ці молоді люди задоволені своїм положенням, а я прагну чогось. І я мушу добитися ... Так! Так! Так! - калатає Романове серце. Студенти, побачивши стрункіх юних пань, пішли зустрічати їх. Сузана показувала Романові великі портрети в золотих рамах.

- Це наші діди. Вони приймали участь у визвольній війні Сполучених Штатів.

Роман вдивляється в суворо ясні обличчя перших піонерів Америки, у париках і генеральських мундирах. Він поважає їх. Сузана веде далі. Вони йдуть поряд. Роман

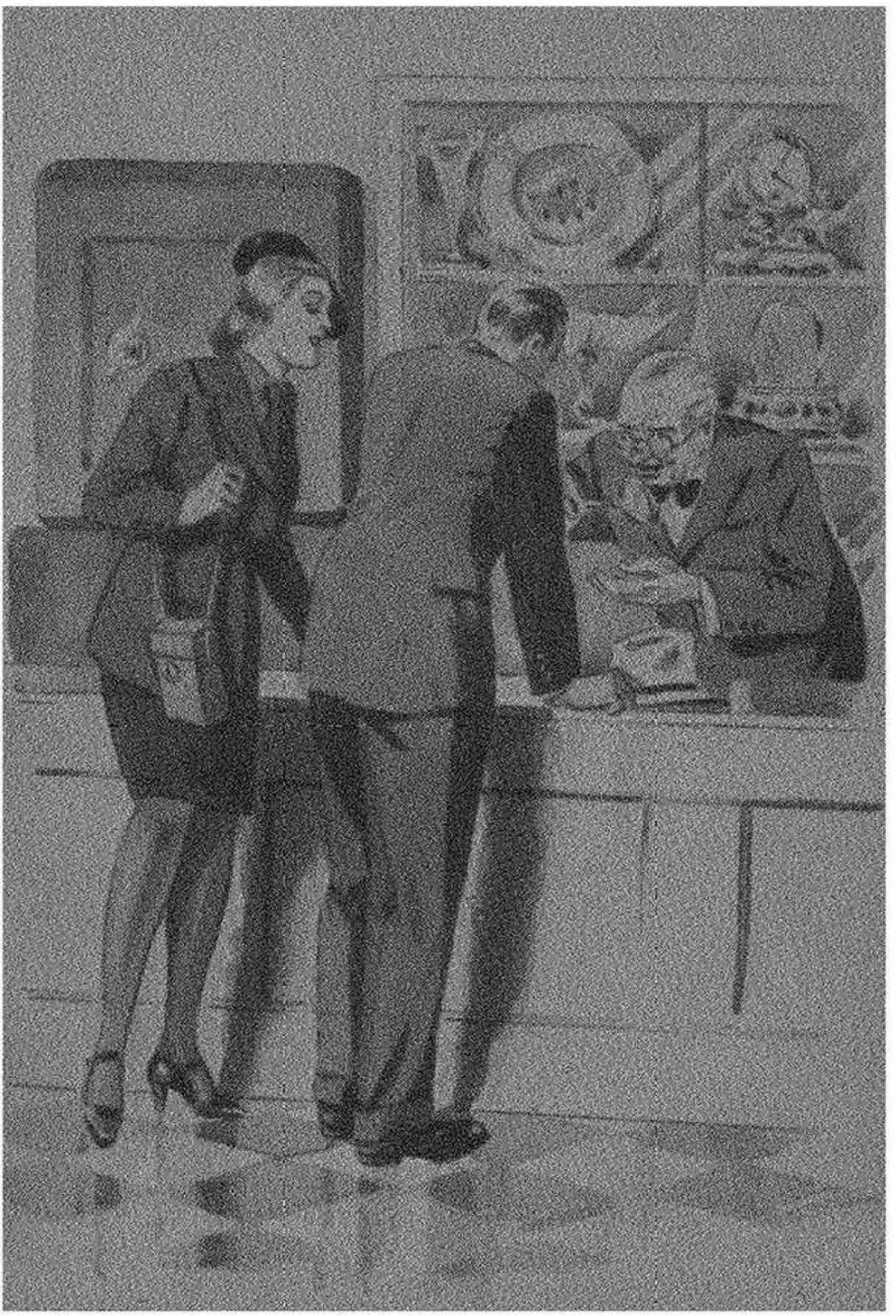

. . . ювелір крізь побільшуюче шкло розглядав перлину . . .

бачить у величезному дзеркалі себе у весь зріст. На ньому добре лежить сірий спортовий костюм, білий комірець відтіняє смагляве обличчя. Він ще глянув і побачив іскри власних очей. Рядом Сузана. Вона теж глянула в дзеркало і всміхнулася. Старі поважні пані, що сидять у мягких фотелях у затінку величезних вазонів, крізь лорнети оглядають молоду пару, щось шепочуть між собою. Роман не чує, але знає напевне, що говорять про них. Його цікавить думка пань. І він чує лише обривки речень.

- Це той шукач перлів . . .

- Життєрадісний хлопець . . .

Урочисто б'є гонг.

- Містер Журба, я мушу йти запрошувати гостей до столу. Прошу йти до гостиної.

Романове кріселко недалеко від Сузани. Розкішний стіл. Сервети, виделки і виделочки, ножі і ножики, тарілки і тарілочки. Що і до чого, важко розібрати Романові. Він придивляється, як роблять інші, думає: - Ну, Романе, не вдар лицем в болото . . .

Полковник Лендвіс привітався з гостями, з кожним окремо і, побачивши Романа, кинув репліку:

- А ось і наш острівний герой! . .

Підняли чари за здоров'я Сузани. Гості промовляли тост за тостом і Романів настрій кращає. Після вечері - танці. Молодь захоплюється новим вальсом . . .

В кінці банкету Сузана з'явилася в залі з величезним бутафорським білим молотком, непоспішаючи піднялася на естрадку музик.

- Леді і джентльмени! Мої дорогі гості! Юнакові, що мною описаний в «Корнет», якого ви бачили у фільмі мого дядька, і сьогодні за нашим столом, потрібно вчитися. Америка завжди допомагала кращим людям, які звертались до неї. Цей юнак має коштовну перлину, знайдену на острові. Ось вона, разом з фотознимками та історією. Хто з моїх шановних гостей бажає придбати цю перлину? Вона продається за десять тисяч долярів. Хто дає більше?

- Дванадцять, - запропонував хтось із залі.

- Дванадцять раз, - вдарила Сузана молотком.

- Чотирнадцять . . .

- Сімнадцять . . .

- Двадцять . . .

- Двадцять дві . . .

- Двадцять дві. Раз . . . Два . . .

- Двадцять дві, - довга пауза. Заля мовчить.

- Двадцять дві . . . Три! - промовляє Сузана.

Колотиться Романове серце. Купець перлини полковник Лендвіс. Він дістав розкішне вічне перо, виписав чек та простяг його Романові. Полковник прямував до Сузани, що сяла в радісній посмішці.

- А тепер ти, чарівна перлина нашого вечора, повинна носити перлину, здобуту з дна моря, - урочисто промовив він.

Сузана здивована, якийсь момент мовчить, а потім палко вигукує:

- О, дядю! Я не сподівалася на такий коштовний подарунок . . .

Роман стояв, немов приголомшений, спостерігаючи, а коли вщухли бурхливі оплески гостей, підійшов до господині дому.

- Я радий, що перлина потрапила до вас, вона в добрих руках і нехай вона принесе щастя, - поважно промовив Роман.

- Я сьогодні п'яна від щастя, дякую, - всміхнулась Сузана . . .

. . . Незабаром Роман Журба знов отримав два запрошення. Згідно першого, відвідав відомого адвоката містера Ріплі. Той радив:

- Мені рекомендувала вас міссіс Лендвіс, така чудова молода панна й письменниця. Вона просила мене порадити, як краще помістити ваш капітал, щоб на проценти ви могли вчитися.

- Дуже дякую панні Лендвіс за турботу, - чемно вклонився Роман.

- Я вам пораджу вибрати «Меріленд». Це солідна фірма і дає вісім процентів зиску. На двадцять дві тисячі - це тисяча сімсот шістьдесят долярів щорічно. Ощадно витрачаючи цю ренту, ви зможете вчитися, не витрачаючи основного капіталу.

- Так. Я згоден. Дуже дякую.

Роман склав коротеньку угоду і незабаром обміняв свого чека на акції з купонами . . . Другого дня Роман відвідав учителя Джексона, захопивши свої зошити і альбома. Старий педагог привітливо зустрів юнака.

ДВА ЧОРНИХ ЗОШИТИ.

Минав третій місяць гостювання на фармі в південній Мінезоті. Після бурхливих несподіванок і мандр, переїздів і невідомости військового положення, життя обох юнаків стало розміреноспокійне і входило в ту нормальну колію, коли у людини виробляються певні звички і навіть деякі традиції. Може тому, що за своє багате на події і бурхливе життя, вони змінили чимало осель, країн і, навіть, опинилися на іншому континенті за шістнадцять тисяч кілометрів від батьківщини. Юнаки швидко вбивалися на новому місці. Так сталося з ними на фармі Григорія Білаша. Вони допомагали в господарстві - помпували електричним смоком воду, напували худобу, давали коням обрік, чистили стайню. В осени, коли настала пора копання корнеплодів - викопували кормовий буряк, турнепс, звозили у катати недалеко кораварні. Звідтіль покладено рейки, щоб вагонетками возити буряки до електричної корнерізки.

- Все продумано і пристосовано, - казав Роман, звертаючися до Олекси.

- Тому на такій чималій фармі, працює лише троє людей.

- Колись, коли Бог дасть, ми повернемося додому і заведемо в своїому господарстві такий лад.

- Коли б Бог дав, мати свій хутір десь на Україні... Ти знаєш, що таке селянинові - хліборобові своє.

- Знаю, друже. Своє - це святе, - мрійливо відповів Роман.

Минав день за днем, вони були присвячені праці в гостинній родині, що прийняла до себе двох скитальців. І вони дякували господарям своєю працею. Хлопців ніхто не будив рано, не примушував і ніколи не кликав до праці, але вони залюбки робили, бо хотіли віддячити Білашевій родині. Олекса вчився працювати на машинах і мріяв стати механіком.

Вечори хлопці використовували, як хотіли. Після праці Олекса разом з Марком ходили по рибу на стави, що розлилися ланцюгом по долині. На березі росли рясні верби. Вони, немов пишні молодиці, нахилилися до дзеркала - води, милуючися своєю красою. До ставу приходили дівчата з околишніх фарм, шуткували, сміялися, співали пісень і полохали рибу...

Коли Олекса виряжався по рибу, Роман підіймався до своєї кімнати, переодягався у чистий одяг і сідав за стіл.

Григорій Іванович Білаш мав власну книгозбірню, щось зо двісті різних книг. Крім словників, підручників і проспектів, було кілька десятків українських книг, виданих у Америці, також і Європі, головним чином - у Львові.

Роман цікавився історичними книгами з славного минулого і боротьби українського народу. Він вдруге перечитував видані у Америці «Листи до братів - хліборобів» В'ячеслава Липинського. Та книга ознайомила юнака з думками і бажанням хліборобів. Вона дала поштовх до власного думання. Роман не лише читав, але і почав писати. Писання давалося йому легко і в міру. Після короткого опису власного життя і подій, які довелося пережити, Романові захотілося зайнятися чимось більш поважнішим. Він придбав два грубих зошити, оправлених в шкіряні палітурки і гарним круглим начерком, на першій сторінці написав наголовок: «З джерел розуму». У той зошит юнак старанно занотовував вислови і гасла великих людей. Кілька перших сторінок заповнив цитатами з «Листів до братів - хліборобів», висловами Михайла Грушевського, Симона Петлюри, Винниченка.

У другому зошиті занотував лише власні висновки і думки, що повстали від спостереження над околишнім світом, взаєминами між людьми. Тих думок щодня ставало все більше і більше. Вони приходили, немов крізь широко розкриті двері, то поодинці, то цілою чередкою і товклися в черзі, щоб потрапити на сторінки зошита, якому дано назву: «Думки і міркування скитальця з України, Романа Журби. Почато у жовтні 1946 року в Америці.»

Перша сторінка відограла ролю вступу. Роман писав: «Відкинувши зайве і непотрібне, стислою мовою конспекту, занотувати головне, підкоривши усі висновки найкоротчим формулюванням. Словам має бути тісно, а думкам - просторно.»

Конспекти починалися з деяких определень, написаних самим юнаком, що ставав уже свідомим молодим чоловіком, здатним до глибокого і самостійного мислення. І дуже вартісне було в тому самонавчанні, що Роман Журба до всього доходив власним, глибоким самородним розумом.

Молодий скиталець між іншим пише: «Мрія - це накреслений у розумі, але ще не виконаний плян найкращих

бажань людини. Мрія голодного - хліб. Сліпого - зір. Мета невільника - воля. Життя є порожне, без згадок про минуле, без мрій про краще майбутнє. Моя головна мрія є бажання - краща будучина моїому народові і сонячній Україні.

Лицарі не родяться. Вони виховуються і повстають від умов, у які потрапили, підносяться своїми вчинками і діями поза межі звичайного життя. Тому герої стають вищими над звичайними людьми.»

Роман пише і ще раз замислюється. Перед ним шклянка чорної кави, яка збуджуюче діє на його істоту: Голова жевріє від напруження і думок. Хочеться якнайбільше вкласти у рядки, сторінки. І він старанно шліфує думки, немов хлібороб відвіває від дрібної пшениці полову.

- Хто я? Чого прагну і домагаюся я - молодий парубок, що пережив три різноманітні політичні режими і опинився далеко поза межами своєї батьківщини? - І Роман відповідає на своє запитання - я знаю, чого бажаю і чого хочу від життя.

Світогляд Романа Журби формувався в такий історичний час, коли величезні події прискорювали звичайну розмірену ходу і темп життя. Тому його розум був розумом людини, набагато старішої віком. Він знав і бачив в свої дев'ятнадцять років багато такого, чого не доводилося бачити за все життя навіть сивобородим людям. Юнацька романтика і військові події з застосованням складної модерної техніки і небувалого розвитку авіяції, коли людство опанувало час і простори та застосувало вперше новітню і грізну вирішальну силу - атомову бомбу. І, мабуть, незабаром настане такий час, коли сучасне авто і паровий двигун можуть стати архаїзмом і будуть здані до музею матеріяльної культури. Це все не могло не вплинути на психіку і створення нового світогляду Романа Журби. Саме в той час трапилися величезні події і вплинули на ставлення його власного «я» до навколишнього світу . . .

Пізно увечорі повертався додому веселий і надто жвавий Олекса.

- Йому простіше здається життя, тому йому легше, - думає Роман про побратима.

- Як риба? Клювала?

- Романе, там так весело, дівчата приходять.

- Ти вже до дівчат залицяєшся?

- А ти Журба все журишся? - питанням на питання відповів Олекса.

- Декому треба й журитися. Що ж ти вдієш. А як ти гадаєш, де зараз наша Оксана? Що вона робить? Як живе? Давай но напишемо їй листа, - запропонував Роман.

Хлопці писали листа до Європи.

На фармі заспівали півні . . .

ЖУРАВЛІ ЛЕТЯТЬ У ВИРІЙ.

Жовтіли платани в долині Мінезоти. Дерева одяглися в жовтогарячий оксамит. В осінньому небі летіли ключі журавлів.

- Кру, кру, кру, - неслося з висоти.

Молодий, гарний юнак у сірому спортовому вбранні блукав у ту пору, серед напівсонних дерев і спостерігав вирій.

- Вони так само кричать, як на моїй Україні, - вголос промовив хлопець. Журавлі внесли великий неспокій і смуток в Романове серце. Він заспівав сумну і жертвенну народню пісню:

«Кру, кру, кру,
В чужині помру.
Заки море перелечу,
Криленька зітру.»

Коли б вони летіли на Україну, полинув би з ними і я. . . Але ні! Я ще молодий і мушу жити, для того, щоб колись полетіти туди, - думав юнак.

І де б не був Роман Журба, чим більше бачив цікавого і гарного, його чомусь охоплював сум. Він заходив у глухі зарослі парку і там залишався на самоті з своїми юнацькими мріями. Він глянув на годинника. Дев'ята ранку.

- Час! - промовив він. О десятій вирішується його доля, і хлопець упевненими кроками прямує до міста, що дзвенить у шаленому темпі життя. Гудуть клаксони тисяч авт, дзвенять трамваї.

Роман на хвилину зупиняється перед колонадами будинку з написом: «Колледж», потім швидко біжить сходами, заходить до вестибюлю. Там на великій дошці почіплено списки прийнятих. Роман шукає і знаходить своє прізвище. Він радісно усміхається. Несподівано він бачить, немов легкий окрилений привид, Сузану Лендвіс.

- Вітаю вас, містер Журба! Мене повідомили, що ви добре витримали іспити. Але чому ви заклопотані й сумні?

- Це з радощів. Чим мені краще, тоді якийсь смуток оповиває все моє єство, - відповів Роман.

- Ви сумуєте за матір'ю?

- Я сирота.

- Може сумуєте за батьківщиною?

- Я заздрю вам, американцям. Заздрю вашому чудовому порядку, вашому життю. Я читав історію Сполучених Штатів Америки, і мене дуже захопила визвольна боротьба вашого народу.

- Ваші прадіди були справжні лицарі. Наш нарід дуже поважає Америку. Чимало моїх земляків приїхали сюди шукати своє щастя, і вони його знайшли - з запалом промовив Роман.

- О, містер Журба! Який ви палкий патріот!

- Це ви вже занадто. Я покищо ще нічого не зробив. Але я мушу вчитися. У наш вік, неук - це ніщо. І тоді. Тоді . . .

- Бажаю вам всього кращого у ваших чудових задумах і в навчанні.

- Дуже дякую, міссіс Лендвіс.

- До побачення, містер Журба.

- До побачення, міссіс.

Всю Романову істоту наповнювала невимовна радість. Весь світ сьогодні здавався йому кращим. Осінь - немов весна. Він знає, що вона завжди приходить після осени. Я хочу, щоб вона була моєю . . .

Цілий день проблукав Роман в околицях міста і лише увечері повернувся до дому. Мягка матова лямпа розливала приємне світло по затишній кімнаті. Роман з приємністю оглянув своє нове житло: підлогу встелену мягким килимом, полички з книгами, ліжко.

Вранці він мав іти до колледжу. На столі лежав зошит і ще нерозв'язані математичні вправи. Роман готував лекцію, шерехкотів олівець по папері, і на ньому з'являлися стовбці чисел, підкоряючися строгому порядку точної науки.

І ось остання вправа. Вправа з двома невідомими, що завдав її учитель Джексон, немов твердий оріх на закуску.

Два невідомих. Складна вправа до розв'язання. Юнак замислюється. Хвилини течуть у безвість. І ніщо не поверне назад розміреної ходи часу. Годинник на стіні теж у такт

рахує хвилини, безпристрастно скидає з рахівниць життя у минуле.

Важка вправа. У юнака жевріє обличчя. Від напруження якісь молоточки дзвінко гупали по скронях.

Він підвів голову. Над столом висіла мапа батьківщини. Він любив ту мапу і зрадів, коли купив її, бо вона нагадувала про рідний край.

І от в очах зарябіло. Може то сталося з великого напруження мозку, суміші різних думок, що повставали у хлопця. Змішалися, злялися до купи кружочки назв міст, розбігалися чорні лінії залізниць, розтеклися блакитні артерії річок. Захвилювався, занепокоївся і розлився Дніпро. Залив весь степ ревучою повіддю, як Ненаситець. Змивав бур'ян, що густо, густо поріс на землі. Роман бачить немов крізь передранішню імлу, як бурхлива вода змиває той бур'ян.

Мапа стала величезною у всіх вимірах . . .

Потім немов після всесвітнього потопу, спадала вода. В степу хвилюється жовта, золота пшениця. І він - Роман немов на потужних крилах суперфортеці, з страшенною швидкістю мчить над своєю батьківщиною.

Блискуча, срібна машина купається в блакитному небі, такому як була його перлина. Але де там . . . Що таке перлина знайдена у водах чужого моря . . .

Найкоштовніша перлина - небо його батьківщини. Воно оправлене у золоту величезну і неосяжну красу степу. Жовтоблакить - прапор його батьківщини. І вітер, рідний вітер, свище, буяє, бушує страшенну хуртовину від нечуваної швидкости полету, співає пісню про волю . . .

Травень - Грудень 1946.

ЗМІСТ:

Атлантійська фортеця 3
Два приятелі 6
Здобуття суходолу 8
Таємниці за обрієм 9
Без жодного вагання 12
Танок на палубі 14
Вороги чи друзі? 17
Кораблі пливуть на південь 20
Хресники Нептуна 22
Морський десант 24
Військова база «Мінезота» 26
Оселя жовтошкірих 27
Гніздо «Каміказе» 30
Лагуна блакитних перлів 36
Дорогоцінна знахідка 40
Око великого Буди 42
Подія в таємничому храмі 44
Цілюща кров 47
Іграшка мавпеняти 49
Місто хмарочосів 51
Фарма у долині Мінезоти 52
Кольоровий фільм 55
Міссіс Сузана Лендвіс 59
За поріг вищого світу 63
Два чорних зошити 67
Журавлі летять у вирій 70
Зміст 73